

EDUCACIÓ SOCIAL DESPRÉS DELS ATEMPTATS

Reflexions al voltant del 17 i 18 d'agost de 2017 per evitar
“la fredor”

TREBALL FINAL DE GRAU

2n semestre curs 2018/ 2019

NEUS CODINA MONFORT

Tutor: EKHI LOPETEGUI DE LA GRANJA

Universitat Oberta de Catalunya (UOC)
Àrea Infància i Adolescència - Grau en Educació Social

Nota	3
Introducció.....	4
1. JOVENTUTS: EXISTIR COM A SUBJECTE.....	6
2. LA PROMESA GIHADISTA.....	8
2.1. Gihadisme.....	8
2.2. Gihad.....	9
2.3. Daesh.....	10
2.4. Procés d'extremització gihadista.....	13
2.5. Procés i narratives de captació.....	16
2.6. Veus radicalitzades.....	18
2.6.1. Dimensió moral de l'experiència de subordinació.....	19
2.7. Subjectivació nihilista.....	21
3. NORMALITAT BUIDANT.....	24
4. RESPOSTES I NOVES PREGUNTES.....	28
4.1. Vulnerabilitat.....	30
4.2. Vides plorades.....	31
4.3. Comunitat dolguda, reconfiguració de la vida comunitària a Ripoll.....	34
4.4. Polítiques públiques de prevenció.....	37
4.4.1. PRODERAI.....	39
5. EDUCAR DESPRÉS DELS ATEMPTATS.....	43
6. BIBLIOGRAFIA.....	47

Nota

Totes les reflexions presents al treball formen part d'una veu pròpia que és, alhora, comuna. Fruit del recull de lectures, material audiovisual, investigacions; però també de fonts més informals com preguntes i converses amb familiars, parella, amigats, tutor, professors, etc. Des d'aquí, gràcies a totes aquestes persones pel seu acompanyament. Tot allò que s'ha posat en comú ha contribuït a construir aquest TFG. Justament perquè conté idees i arguments construïts a partir de la interacció amb els altres, s'utilitzarà la segona persona del plural.

Davant la incapacitat de tenir accés a testimonis directes, s'ha optat per reconstruir el context relatiu a les opinions mitjançant fonts indirectes. Si bé no és un mètode òptim de recerca, es considera suficient per a poder elaborar el present treball.

El TFG està pensat principalment en les respostes i esdeveniments contextualitzats l'any 2017, 2018 i principis del 2019.

Parafraçant Meirieu, abans dels atemptats del 17 i 18 d'agost de 2017, el nostre món no era millor. De fet, ja hi era tot: les ferides, el sistema capitalista, les desigualtats, les identitats defensives. N'érem conscients i havíem vist atemptats a països veïns, però això no va fer que els esdeveniments fossin menys brutals. Els atemptats van commocionar Catalunya, la comunitat educativa, la musulmana, totes. Les nostres certeses com a societat s'escolaven per la rambla de Barcelona i el passeig marítim de Cambrils deixant-nos amb una sensació d'estranyesa insuportable i fracàs radical.

Des de llavors han aparegut arguments des de diferents perspectives i experts que han tractat de dibuixar el motiu pel qual aquests joves van cometre els atemptats. Un dels arguments principals era que van ser víctimes d'una manipulació psicològica dirigida sistemàtica i conscientment per un líder carismàtic, en aquest cas Abdelbaki Es-Satty (Entre els nostres, 2017). Quedar-nos amb la idea que els joves van ser enganyats, és necessari però no suficient. L'argument situa la responsabilitat en mans dels dots d'Es-Satty per obnubilar els joves, però a la vegada evita, al nostre parer, dues qüestions fonamentals: la reflexió crítica amb la societat i la noció indispensable d'un subjecte responsable dels seus actes. Ens sembla doncs una visió còmode i sobretot incompleta que a més deixa als i les joves sols i dubtosos respecte de si mateixos. A la pregunta "tu creus que et poden radicalitzar?" feta en un institut d'Osona, els joves van contestar: "potser sí, depèn, si ens convencen d'aquella manera que saben, potser podem caure"¹.

Carles Freixa (1993 a Solé, 2018) escrivia que en la joventut s'encarnen les contradiccions culturals de la nostra època. És des d'aquesta convicció que es posa el focus en els joves que van cometre els atemptats a Barcelona i Cambrils el 17 i 18 d'agost de 2017 (Annex 1 i 2). Ells també formaven part de la nostra societat. Hafida Oukabir, la germana de Moussa manifestava: "*Que un jove que ha nascut o crescut a Catalunya es rebel·li contra el seu país i el més apreciat que té vol dir que tenim un*

¹ Compareixença de Carme Brugarola a Comissió d'Investigació sobre els atemptats del 17 i 18 d'agost de 2017: https://parlament.cat/web/canal-parlament/sequencia/videos/index.html?p_cp1=8299389&p_cp2=8299834&p_cp3=8299477

veritable problema que no hem d'amagar."² I Raquel Llull (2017), pedagoga que va treballar com a educadora social amb 7 dels joves es demanava: "com pot ser Younes?"³.

Els atemptats i les preguntes que s'han generat a l'espai públic introdueixen dos crits en paral·lel. El crit dels joves musulmans (doncs els atemptats poden ser entesos com un símptoma al qual es van adscriure) i el crit de la incomprensió social, al qual cal incloure el de l'educació social.

Amb la voluntat que aquests crits no quedin muts, el TFG pren com a punt de partida aquestes preguntes i aquesta invitació a pensar. Com uns joves "tant plens de vida" acaben per buidar les seves vides i la d'altres persones?

D'alguna manera, aquest TFG es construeix des del punt zero, des d'una incògnita profunda al fenomen i des de la consciència que el "motiu" només pertany al més íntim de cada un d'ells. Davant uns esdeveniments tant greus, Meirieu aconsella mantenir el misteri perquè "allò inhumà ha de continuar sent impensable" (Meirieu, 2018:8). Però això no impedeix insistir-hi. Com a professionals de l'educació social la qüestió ens interpel·la, ens hem de poder pensar per entomar una primera i essencial responsabilitat educativa: la de no banalitzar ni normalitzar la violència.

El TFG es presenta en forma d'assaig amb voluntat de desbordar el perfil del jove gihadista ofert des de la criminologia o els "factors de risc" i "indicadors de radicalització" recollits al PRODERAI. Entenem que la prevenció feta des de paràmetres de propensió alimenten lògiques de control/càstig sobre persones en edat adolescent que són incompatibles amb l'encàrrec educatiu.

Tal com afirmava l'educadora social de Ripoll a la seva carta, "hem d'aprendre'n i hem de fer un món millor". Provem-ho.

² Parlament en el marc de la Concentració "Ripoll per la pau, un pas endavant", 26/08/2017: <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/noticies-324/lemotiu-dicurs-de-hafida-germana-dels-oukabar-a-ripoll/video/5684788/>

³ Relat d'un malson a Ripoll, carta enviada per Raquel Llull al diari digital Vilaweb: <https://www.vilaweb.cat/noticies/carta-des-de-ripoll/>

1. JOVENTUTS: EXISTIR COM A SUBJECTE

Els joves que formaven part de la cèl·lula gihadista de Ripoll tenien entre 17 i 28 anys, tenint en compte que, segons els mitjans de comunicació, el procés de radicalització es va iniciar aproximadament dos anys abans, estem parlant que les primeres interaccions amb l'Imam Es-Satty es van dur a terme a finals de l'adolescència i en plena joventut.

El fet que fossin nois joves sorprèn menys que el fet que haguessin crescut i viscut a Ripoll. La joventut en el nostre context, queda habitualment identificada com una etapa problemàtica, traumàtica i sovint envoltada d'una aura de perillositat (Brignoni, 2012). Avui en dia, allò singular de la joventut, és que resulti inquietant i molesta, per això se situa al centre de preocupacions socials i polítiques.

Rousseau en la seva obra *L'Emili o de l'educació* (1762) defineix l'adolescència com el segon naixement. Per al filòsof, el primer naixement és el que es produeix per a existir, mentre que el segon naixement, el de la pubertat, és el que es produeix per a viure. La persona és llançada a la vida i això, per a ell, implica un moment crític que requereix de mesures pedagògiques per tal que aquest passatge pugui realitzar-se suaument. Aquest passatge necessita, com assenyala Brignoni, de la presència d'un altre, d'un acompanyament.

En què consisteix viure per l'adolescent?

En aquest període el subjecte ha de trobar respostes a noves preguntes que se li apareixen i processar a la vegada 3 dols importants: el dol pel cos infantil, el dol per la fi de la infància i el dol pel vincle amb els pares. Justament perquè es tracta d'un període d'inventiva i traspàs, Brignoni emfatitza que "si bé la pubertat és un fet generalitzable, les adolescències són respostes particulars" (Brignoni, 2012:140).

Psicòlegs com Stanley G. Hall i sociòlegs de l'Escola de Chicago o l'Escola de Birmingham que varen començar a estudiar la joventut atribuïren a aquesta etapa la característica de ser violenta. En aquest sentit Feixa insisteix que aquesta associació té l'origen en els rituals iniciàtics que acompanyen el trànsit cap a la vida adulta. Aquests rituals s'entenen millor com la porta d'entrada a la masculinitat. Per aquest motiu, cal "desjuvenilitzar la violència" (Feixa, 2012:15). En aquests casos, la violència té més a veure amb els rols de gènere, en què s'entén per ser home i dona en la societat. La violència -segons l'autor- s'aprèn, forma part de la cultura i posa d'exemple els moviments pacifistes protagonitzats majoritàriament per joves que desmuntarien l'argument d'una joventut violenta *per se*. Margaret Mead (1975) també va observar que l'adolescència a Samoa no era viscuda ni com a etapa intempestiva ni provocava angoixes emocionals ni desorientació als subjectes adolescents. L'adolescència es manifesta de formes diferents d'acord amb les condicions i circumstàncies socioculturals que envolten els subjectes.

[...] Més enllà de les formes que adquireixin aquests rituals, són l'expressió simbòlica de qüestions generalitzables a totes les cultures: la separació dels pares, el pas de la dependència a la independència, l'accés a les relacions sexuals, etc. Podem dir que són l'expressió d'un tall entre la família i la societat que porta al jove a desprendre's de la família i als pares a separar-se i lliurar els fills a la col·lectivitat (Brignoni, 2012:132).

Els joves viuen en aquest moment un procés de socialització on intervenen el grup d'iguals, institucions educatives i polítiques que els ajudaran a créixer i fer-se adults. Afrontar aquest tall o ruptura i revincular-se amb el món i els altres, en definitiva, trobar un lloc en l'espai social, és el que significa viure per un jove o adolescent. Aquest canvi de situació radical deixa el subjecte en una posició molt sensible als ulls externs. Des d'una perspectiva psicoanalítica, l'adolescent necessita respondre la pregunta sobre l'origen, saber: què sóc jo per a l'altre? Quin valor tinc per a l'altre? Per això, segons Brignoni, l'adolescent és un subjecte marcat per un patiment que no cessa. La resposta, pel que fa a la pregunta sobre la responsabilitat de l'altre es fa necessària.

En principi, les respostes que el subjecte va trobant a aquest patiment el van singularitzant i fent guanyar en autonomia i participació social. Avui en dia, l'entrada a

l'etapa adulta i, amb ella a l'esfera pública, pot provocar una certa oposició o una crisi entre com es vol viure (realització personal) i allò que -forçosament- s'és per a l'altre. Aquest és un malestar que marca la joventut del nostre present al trobar-se amb una realitat fragmentada.

Freud afirmava al *Malestar de la cultura*, que les facultats de felicitat que tenim estan imitades, en principi, per la nostra constitució; per això és més fàcil experimentar la desgràcia que el benestar. “El sufrimiento nos amenaza por tres lados: desde el propio cuerpo, [... desde] el mundo exterior[y desde] las relaciones con los otros seres humanos” (Freud, 1994:20-21 a Solé, 2018:15).

En la joventut s'introdueix un patiment vital que segurament acompanyarà el subjecte tota la vida; ara bé, si -com diu Feixa-, en la joventut es troben les contradiccions d'època, podem afirmar, tal com diu Meirieu (2018:63), que “correspon a tota la societat mesurar la buidor en què viu la nostra joventut, les temptacions que l'amenacen i l'imperatiu que tenim [...] d'oferir-li alguna dedicació que no sigui el consum compulsiu, l'arribisme individualista, el refugi en misticismes de pa sucat amb oli o la *gihad*”.

2. LA PROMESA GIHADISTA

2.1. Gihadisme

El gihadisme és el neologisme occidental amb el qual es designa la ideologia que promou el terrorisme d'organitzacions com Al-Qaeda i Daesh. Avui en dia “yihadista” es el término más directo y sencillo de que disponemos para hacer referencia a aquellos actores armados que apelan a la yihad para definir sus amenazas y agresiones” (de la Corte a Jiménez, 2018:10). Els gihadistes no troben suficients els mètodes d'altres corrents de l'islamisme i el salafisme (predicació, acció social, participació política ordinària) i opten per postures minoritàries més extremistes:

[...] piensan que aquellos métodos son inútiles al contravenir los intereses de los dirigentes corruptos y apóstatas (falsos musulmanes) y de los Estados y potencias occidentales e infieles que, a su juicio, vienen rigiendo los destinos del mundo islámico desde hace más de un siglo. Según el radical punto de vista de los yihadistas, la violencia es el único camino seguro para re-islamizar y purificar las sociedades de mayoría islámica y el mundo musulmán en su conjunto, especialmente en un tiempo en que la comunidad religiosa (*umma*) se encontraría expuesta a toda clase de enemigos, externos e internos. Lo cual explica el empeño en recrear la vieja mitología de la yihad guerrera (Ibid.,11).

Tant el salafisme com el gihadisme comparteixen l'ideal utòpic de voler reinstaurar l'Islam de l'antiguitat. La principal diferència entre el salafisme i el gihadisme (o salafisme gihadista) és que “el salafismo es una ideología doctrinal [intenta regular la conducta cotidiana], mientras que el yihadismo tiene más de nihilista que de política” (Moreras, 2015).

2.2 Gihad

La RAE defineix la gihad com la “guerra santa dels musulmans”, però aquesta simplificació occidentalitzada del terme oblida matisos importants. L'IEC en canvi, recull dues accepcions de la paraula gihad. Daniel Garriga (psicòleg, criminòleg i expert en Món àrab i Islam) indica que en general gihad es refereix a “esforç” en el camí cap a Déu i, efectivament, se'n diferencien dos tipus. Existeix una gihad gran, entesa com esforç per aconseguir una vida espiritual perfecta i harmònica, que lluita contra les forces del mal presents en cada persona i contra les injustícies que es produeixen a la societat. I existeix també una gihad petita, entesa com la realització d'una activitat l'objectiu del qual sigui expandir l'Islam pel món. (Garriga, 2015:42).

La religió islàmica té, doncs, una potencial dimensió política expansionista o universalista, però això no vol dir que aquesta sigui violenta *per se*. La majoria de branques de l'Islam deixen aquesta gihad petita en segon terme i de fet, segons Bramon (2016),

[...] con el tiempo se decidió que el Islam ya es suficiente conocido en todo el mundo y que, por lo tanto, no es necesario avisar ni invitar a nadie. La razón fundamental radica en que si se invitara a la conversión, los afectados podrían prepararse para la lucha y el resultado final de la confrontación quedaría comprometido.

En tot cas, interpreten que l'expansió s'ha de fer mitjançant l'apropament pacífic i la predicació.

La consideració extremista d'aquesta gihad petita o guerrera és la base de les organitzacions terroristes que legitimen la lluita armada per efectuar aquesta expansió. En el seu discurs emfatitzen les dimensions de la gihad que els hi convé: l'obertura al Paradís, l'obligatorietat col·lectiva i el caràcter subsidiari. Però obliden parts importants.

Si bé a l'Alcorà hi ha escrita deu vegades la paraula gihad referida a la guerra (defensiva, mai ofensiva), les úniques batalles admeses són les que van dirigides a l'infidel (no a altres musulmans) i el combat només es considera lícit en tres ocasions: per respondre a una agressió (Alcorà 2, 186/190) , per defensar determinats valors (Alcorà 22/40) i per evitar mals més greus (Alcorà 4, 77/75). (Bramon, 2016). A més, l'acció bèl·lica ha de respectar certes condicions detallades per Averroes (s.XII), entre elles "se prohíbe el uso del fuego y las máquinas de guerra que causaren matanzas indiscriminadas" (Garriga, 2015:45).

Per aquest motiu, Bramon (2016) considera que no es pot confondre gihad amb terrorisme. "Aunque utilicen una terminología pseudoreligiosa y se autodenominen *muyahidines*, que es el nombre de quienes se dedican al *yihad*, no lo són. Tampoco debemos llamarles *yihadistas*. Son terroristas y basta." (Bramon, El Periodico, 2016).

Arribats a aquest punt, diríem que cal acabar de definir l'articulació que hi ha entre l'extremisme d'índole gihadista i l'Islam. No hi ha dos terrorismes iguals malgrat el mètode sigui el mateix.

2.3. DAESH (Dawla Al-Islamiya fi Al-'Iraq wa Al-Shams/ ISIS: Islamic State in Irak and Shams/ EIL: Estado Islámico de Iraq y Levante)

Segons Moussa Bourekba (2015) l'Estat Islàmic, com Al-Qaeda, pertanyen a la corrent ideològica d'arrel salafista gihadista nascuda a la dècada dels 80 en plena guerra d'Afganistan.

A grans trets, el salafisme gihadista legitima el recurs a la violència i combina la teologia amb la teoria política. En el pla religiós, pretén dur a terme un retorn a les fonts (escrits del teòleg sunnita kurd Ibn Taymiyya i posteriors⁴ i una lectura rigorosa i lliure de contextualització amb la finalitat d'encarnar l'islam original (*salaf*). En canvi, en el pla geopolític, el salafisme gihadista recorre a una constant contextualització, ja que pretén defensar als musulmans oprimits allà on es trobin per, en última instància, reunir-los a tots sota el dret i califat islàmic cridat a renéixer des de fa mil·lennis. Segons la visió del món que promou aquesta ideologia, els musulmans i els occidentals (amb aquest nivell d'abstracció) no poden conviure perquè Occident és essencialment antislàmic i s'utilitzen com a exemples d'aquest argument les exclusions i discriminacions que puguin patir persones musulmanes. Per altra banda, aquest "shock" es referma en les múltiples intervencions bèl·liques a països musulmans, és a dir, la tesi sobre el xoc de civilitzacions de Huntington (1997) a la inversa.

Aquesta connexió amb el passat aporta un caire mític i èpic dins el qual s'estableix el relat on el poble té el "deber de enfrentarse al enemigo para alcanzar la salud, la salvación o la liberación" (Scavino, 2018:152). Aquestes lectures sustenten les accions terroristes, percebudes com eina legítima i obligatòria per alliberar el món de d'un mal major que es va repetint segles ençà. El màrtir (sha'îd) queda com l'heroi d'aquesta guerra, doncs s'afirma que Alá els acordarà 7 favors:

Le perdonaría sus pecados desde la primera gota de sangre vertida [en la yihad],
le permitiría vislumbrar su lugar en el Paraíso, lo vestiría con el atuendo de la fe,

⁴ Ibn Taymiyya (s.XIII) introduïa el combat com un deure religiós i va ser reinterpretat des d'un prisma romàntic en el context polític del s.XIX. Més endavant, ideòlegs com: el paquistanès Mawlana Sayyid Abu Al-Mawdudi (1903-1979), l'egipci Sayyid Al-Qutb (1906-1066), el palestí Abdullah Azzam (1941-1989) o Hassan Al-Banna (1906-1949, fundador dels Germans Musulmans) van mantenir l'aposta per la lluita armada. (Garriga, 2015:40-41). Així, aquestes idees troben continuïtat en el marc geopolític del segle XX, definit per la Guerra Freda, i posteriorment en el món globalitzat del s. XXI marcat per les invasions dels EEUU en Afganistan i Iraq.

le concedería setenta y dos huríos como esposas, le ahorraría los tormentos de la tumba o sometido al gran terror, lo coronaría con un cierto de *dignidad* en piedras preciosas que valen más que el mundo y sus tesoros, y le permitiría interceder por setenta personas más de su familia (Abdallah Azzam a Scavino, 2018:108).

L'aplicació pràctica d'Al-Qaeda i Estat Islàmic és radicalment diferent. Si l'objectiu d'Al-Qaeda era atacar l'enemic Occident⁵ per ser contrari a les seves creences i així poder fer un califat global (Garriga, 2015), Estat Islàmic "dota al salafisme gihadista de una base territorial" (Bourekba, 2015:3). L'any 2014 Estat Islàmic s'independitza d'Al-Qaeda (inclús per a aquest grup les idees i pràctiques dels que formaran Estat Islàmic eren massa violentes) i l'iraquíà Abu Bakr Al-Baghdadi, des de la Mesquita Al Nuri de Mossul, s'autoproclamava califa del nou califat islàmic. Aquest califat^{6 7} es defineix per un sistema de govern on el cap de l'Estat, el califa, i els altres funcionaris són els representants del poble i governen d'acord amb la llei religiosa o *xaria* que Daesh interpreta de forma intransigent i terrorífica. Un reclutador explica a una noia que prepara el seu viatge a la gihad:

Quand tu vas a arriver là-bas, tu verras qu'il y a beaucoup de pratiques religieuses qui vont te surprendre parce qu'elles n'existent plus dans le monde occidental. Mais dans le monde arabe, oui. Par exemple, ça peut t'arriver qu'un beau jour, tu te balades par la rue et *qu'on balance quelqu'un d'au-dessous d'un immeuble. C'est normal, il est un homosexuel. Ce qu'ils font ces gens [les gihadistes], c'est qu'ils apprennent la religion d'Allah et ils l'appliquent, tu vois?* (France 24, 2017)

Després de l'autoproclamació, aquell esperat i cridat Califat per part del salafisme gihadista, ja tenia lloc físic al mapa (per molt que no fos exactament el que a nivell teòric es demanava). Poder-lo localitzar aporta realitat, legitimitat i seducció a la radicalització, hi ha un lloc on anar i un lloc a defensar.

⁵ La definició de l'enemic se sosté en la intervenció dels EE.UU a Afganistan i Iraq (declarada "Guerra del Terror" per George W. Bush). Per altra banda, la creació d'un enemic amenaçant té un efecte cohesionador entre els musulmans/es). (Scavino, 2018:156).

⁶ Un califat no entén de fronteres, en el cas de proclamar-se aquesta forma de govern, s'anul·larien els emirats, països i estats sota l'autoritat del califa.

⁷ Després de perdre el territori de Síria i Iraq, el 29 d'abril de 2019 Al-Baghdadi va tornar a sortir en vídeo (el primer des de la proclamació del califat) per reafirmar que la lluita continua malgrat hagin perdut la base territorial. El somni de l'Estat Islàmic continua, ara des de la clandestinitat (Diari Ara, 2019, 2 de maig).

Estat Islàmic posa en marxa dues estratègies: la implantació per la guerra del Califat sobre el territori Sirià i Iraquià (per la qual demana als i les joves de traslladar-se o marxar a fer la *hijra*) i, per l'altra, l'expansió del Califat que pretén haver instaurat a tot el món. Aquesta expansió mundial segueix l'estratègia del manual *La gestión del salvajismo*, també coneguda com *La gestión de la barbàrie* de Abu Bakr Naji (2004). Llegit ja per Bin Laden, Abu Bakr Al-Baghdadi pretén posar en marxa les pautes que s'ofereixen als gihadistes per a envair els països infidels. Una primera etapa de desgast, humiliació i esgotament dels països mitjançant el terror il·limitat i una segona etapa d'instauració del califat islàmic aprofitant el caos generalitzat (Garriga, 2015:75-79).⁸

Allò que predica el salafisme gihadista té molt poc a veure amb les interpretacions majoritàries d'aquesta religió. Però tota aquesta informació ens fa comprendre que els terrorisme gihadista no és quelcom irracional sinó que té la seva pròpia racionalitat i un compromís polític.

Scavino està convençut que els gihadistes d'avui en dia:

no combaten a los occidentales porque éstos tienen una cultura diferente. Los combaten porque entienden que esa cultura ocupa un lugar dominante. Los combaten porque los sufrimientos de los musulmanes se explican, desde su punto de vista, por esa dominación occidental del mundo (Scavino, 2018:237).

2.4. Procés d'extremització gihadista

Hi ha multitud de literatura per fer referència a l'anomenada radicalització⁹. Allò que tendeixen a aglutinar des de diverses disciplines és que l'extremització, sigui de la

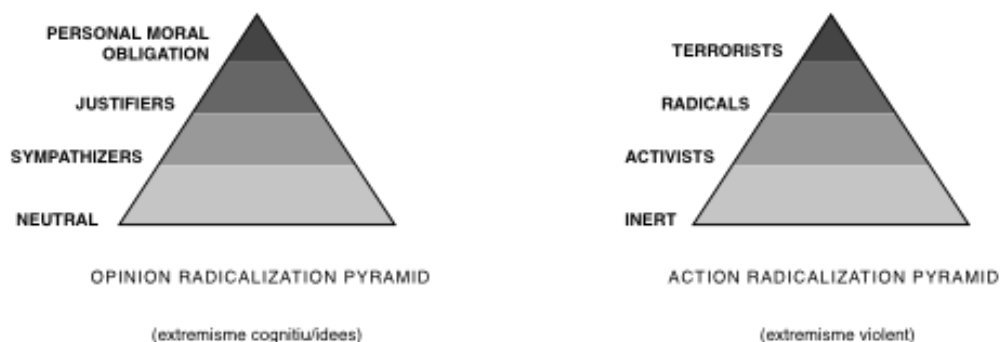
⁸ Aquest aprofitament del caos recorda a la *Doctrina de Shock* política aplicada pels Chicago Boys de Freedman i explicada per Naomi Klein (2007). Val a dir que les respostes securitàries que es posen en circulació, per exemple, a França amb el pla Vigipirate després dels atemptats, també han tingut com a "dany colateral" la minvació de drets civils.

⁹ En aquest TFG utilitzarem el terme *radicalització* amb certa reticència, per això el substituïm per extremització quan no provoqui confusions, doncs interpretem que el terme pot induir a vincular el fet de tenir idees radicals amb el terrorisme i posar en dubte, per tant, les idees radicals. En una democràcia les persones poden defensar idees que proposin canviar d'arrel els problemes (radicals) així com donar

ideologia que sigui, es tracta d'un procés amb diverses etapes, graduals, no causals, que tampoc són necessàries sinó contingents. És a dir, algú que comet un acte de violència ha recorregut el camí sencer, però una persona que comença a simpatitzar amb una ideologia que legitima la violència no té perquè acabar cometent actes terroristes. El procés de radicalització no és teleològic.

Entendrem per extremització (*radicalització*) el camí que fa una persona cap a la violència pròpia del terrorisme polític. Aquesta violència es dirigeix cap a la societat civil no combatent i l'objectiu és la destrucció de l'autoritat política (Muro, 2016).

Els investigadors Clark McCauley i Sophia Maskalenko (2017) han elaborat aquesta doble piràmide per explicar la radicalització política després d'observar que "99% of those with radical ideas never act" mentre que "many join in radical action without radical ideas" (McCauley i Moskalkenko, 2017:212):

Font: McCauley & Moskalkenko 2017: 211

Aplicant aquestes dues piràmides en l'àmbit de la radicalització gihadista, diríem que no tots els gihadistes abracen l'acció violenta per una qüestió de compromís religiós (això no vol dir que el gihadisme en si no el tingui, que el té). Hi ha qui cada cop està més convençut que l'Islam està en guerra i té l'obligació moral d'atemptar (opinió/extremisme cognitiu) i hi ha qui cada cop es va aventurant més en la via il·legal. Comença per fer petits donatius o propaganda i acaba decidint que la violència

suport a canvis dràstics de sistema. Així s'explica l'evolució dels drets civils i l'empara de la llibertat d'expressió.

és l'única alternativa i conuenent a altres (acció/extremisme violent). Ambdós són processos graduals que es correlacionen i poden canviar de sentit.

Allò crucial que aporten aquestes piràmides és la separació del vincle directe entre ideologia i violència (el discurs és violent i necessari però no suficient per cometre un acte terrorista), entre radical i violent (que vulguis canviar la societat no vol dir que utilitzis la via violenta), entre pobre i extremista, entre musulmà i terrorista.¹⁰

Hafez and Mullins (2015) [...] suggested that four factors (“pieces of the puzzle”; p. 939) have to come together to produce terrorist action: grievance, networks, ideology, and enabling environment. Western Muslims have grievances relating to discrimination and foreign policies. Mobilization to action most often occurs through friendship and family connections. Ideology, including religion, provides a toolkit for constructing a social movement frame that justifies use of violence. An enabling environment includes Internet connections and training camps (McCauley & Moskalenko 2017: 210).

La dimensió culturalista del procés de radicalització queda així superada. Els gihadistes no són *per se* musulmans (practicants o no, de fet hi ha molts gihadistes convertits i d'altres que no coneixen l'Alcorà). De fet, ni la dimensió culturalista ni la economicista per si soles no ajuden a explicar per què, sota les mateixes condicions socioeconòmiques, geogràfiques, culturals i religioses uns joves es radicalitzen i altres no (Morera, 2015). Ni viure en unes condicions difícils ni ser musulmà impliquen automàticament decantar-se per l'extremisme violent.

El fet és que no existeix un catalitzador únic que condueixi a la radicalització, atès que aquest depèn de la relació del subjecte amb l'entorn i l'anomenat pels experts *agent de radicalització* en el cas que n'hi hagi. Hi ha en joc totes les dimensions de la persona i els seus vincles micro, meso i macro socials¹¹. Per a Bourekba:

¹⁰ Tot plegat tindrà efectes en les polítiques públiques de prevenció que s'han estat duent a terme fins ara, focalitzades en la des-radicalització. Més endavant es desenvolupa aquest tema.

¹¹ Recomanem llegir l'article de Jordan, J. (2009). Procesos de radicalización yihadista en España. Análisis sociopolítico en tres niveles. *Revista de Psicología Social*. 24 (2). 197-216.

[...] la radicalización es ante todo un proceso multidimensional en el que se interrelacionan cuatro dimensiones: personal/psicológica, socioeconómica (teoría de la «privación relativa» [relative deprivation]), política y religiosa (corriente salafista yihadista). Estas dimensiones se pueden combinar o no y, precisamente por esta razón, es tan erróneo basar su análisis en una sola dimensión como considerar anormal una situación en la cual una de aquellas dimensiones no está presente. Así, para hijos de inmigrantes procedentes de áreas socioeconómicamente marginadas, la radicalización puede dar cuerpo al odio generado por el sentimiento de exclusión, mientras que para conversos de clase media puede constituir una respuesta a un vacío de autoridad. Tanto los orígenes como las motivaciones varían de un individuo al otro; por tanto, es imposible basarse en esquemas de análisis lineales (Bourekba, 2018:12-13).

Es poden fer correlacions sociològiques però sempre seran incapaces d'explicar la trajectòria individual de cadascú i aquesta porta cal deixar-la oberta, entre altres "perquè tothom pugui reivindicar-se com a persona lliure, considerar que la seva vida és la seva obra, independentment de les condicions que ha patit" (Meirieu, 2018:201). Això no vol dir que ho faci sol, de fet, seria impossible viure sense els altres.

El que humilment podem dir és que aquest camí cap al terrorisme polític implica una manera d'anar trobant noves respostes, un camí de des-individualització i de socialització vers un món nou, trobar un nou sentit a la vida:

"El terrorista [...] por el tipo de socialización recibido, no cree estar haciendo el mal. Para él sus atentados (para los que empleará el eufemismo «acciones») no forman parte del mal, sino del arsenal de instrumentos necesarios para defender a los buenos, que són los suyos." (Sanmartín a Clopés, 2016: 45).

Hi ha doncs un convenciment. És en realitat una nova lectura del món, de les relacions polítiques i socials. Els terroristes gihadistes segueixen unes altres pautes morals però segueixen veient la realitat com a dicotòmica, fet que els hi permet construir discursos d'odi entre amics i enemics. La radicalització és un procés de desvinculació amb la societat, un procés de socialització, l'aprenentatge d'un nou marc mental i una nova autoritat. La pregunta és, com es van (re)vincular els joves de Ripoll que van cometre els atemptats de Barcelona i Cambrils?

2.5. Procés i narratives de captació

L'extremització gihadista utilitza tècniques emocionals i de màrqueting comercial per elaborar la propaganda per les xarxes socials que en el cas de Ripoll van ser, en principi, secundàries. Dounia Bouzar i Carol Rollie Flynn han identificat 7 narratives de captació (Annex 1) a partir de 809 joves que van ser aturats a la frontera francesa de camí a Síria. En elles s'observa clarament la varietat de respostes "alliberadores", sortides o solucions ràpides que dona el gihadisme a malestans contemporanis i/o juvenils.

Segons una jove que va estar a punt de viatjar a Síria: "els captadors busquen un vincle d'amistat i confiança per a connectar amb el o la jove. Tenir un fil on recolzar-te, resoldre els teus dubtes" (*Entre els nostres*, 2017). Com puntualitza la mateixa testimoni, no és el mateix una captació per internet que una de proximitat, no és el mateix apagar l'ordinador que creuar-te cada dia amb l'agent i que aquest conegui familiars i amics.

En el cas de Ripoll les investigacions situen Abdel-Es Satty com la persona que va introduir els joves en la radicalització. La interlocutòria del processament d'Houli, Oukabir i Ben Iazz, el jutge Fernando Andreu segueix els passos que va fer la cèl·lula durant el 2015 i el 2017 i determina que tres mesos abans dels atemptats es van consolidar com a "grup tancat" i van començar a adquirir materials per fer explosius a la casa d'Alcanar (ACN, 2018). El procés de captació hauria començat amb els més grans que eren molt amics (Younes, Youssef i Moha) i se sospita que aquest nucli inicial va arrossegar als germans petits i amics d'infantesa. Tots es coneixien i la majoria vivien al mateix barri. En el seu anàlisi sobre els models de radicalització, Daniel Muro afirma en una de les conclusions que "Les organitzacions terroristes tenen tendència a reclutar persones disciplinades que puguin complir ordres i fer el que els manin. Els individus imprevisibles, inestables o traumatitzats es descarten." (Muro, 2016). Davant aquesta informació, és inevitable no pensar en com de responsable describia Raquel Lull a Younes Abouyaaqoub, el jove que casualment va acabar provocant l'atropellament massiu a la Rambla.

Normalment després dels primers lligams de confiança, poc a poc es fan reunions clandestines (recordem que els joves de Ripoll s'absentaven els mateixos dies a les formacions o a la fina) on es parla de l'Íslam i es va adentrant en les meta narratives de la Gihad global (Leuprecht, 2019):

IDEA: l'Íslam es troba amenaçat i atacat [discurs victimista, discurs de l'odi]

NARRATIVA: els gihadites són els defensors de l'Íslam

IDEOLOGIA: la defensa de l'Íslam per la via violenta és proporcional, justa i santificada.

IDENTITAT: obligació moral [entenem que s'ofereix la figura del mujahidí ja sigui per obligació moral o per convenciment]

S'observa com en el cas de Ripoll els vincles d'afinitat són la base del procés, l'extremització pressuposa vincles d'amistat pre-polítics i pre-religiosos sobre els quals s'anirà duent a terme la nova socialització. Entre uns i altres van trobant arguments que sostenen el discurs gihadista. Es van des-individualitzant i es van conformant nous rols i noves identitats. L'amistat va jugar un paper crucial, i segurament tampoc devien mancar els xantatges emocionals. Per exemple, Mohamed Houli Chelmal¹² va confessar que va col·laborar amb la cèl·lula "per por"¹³ a les amenaces rebudes cap a ell i la seva família. Per tant, cal ser cautelosos. Com va dir Marina Garcés (2017) "mai sabrem si volien morir matant"¹⁴, mai sabrem la veritat, doncs han mort 8 de les 13 persones que suposadament formaven la cèl·lula de Ripoll i encara no s'ha realitzat el judici dels 5 restants.

Aproximem-nos doncs al més proper que tenim a "la veu dels joves", allò que deien des de la suposada cúspide de la piràmide del procés d'extremització.

¹² Mohamed Houli Chelmal. 21 anys. Únic supervivent a l'explosió del xalet d'Alcanar.

¹³ Catalunya Diari, 07 d'octubre de 2018: <https://catalunyadiari.com/successos/houli-confessa-atemptats-planejats>

¹⁴ Pregó de les Festes de la Mercè de Barcelona, 22 setembre 2017. Citat a la bibliografia.

2. 6. Veus radicalitzades

L'estiu passat, un any després dels fets, es va començar a aixecar el secret de sumari i s'han fet públiques les transcripcions¹⁵ d'uns vídeos trobats entre les runes del xalet d'Alcanar¹⁶. Cal tenir present que aquests vídeos semblen gravats per a compartir les tècniques d'elaboració d'explosius i el discurs amb la resta de la comunitat Daesh, "el vídeo es para poder ir recortando para que vean como trabajáis eso"¹⁷, per tant, estan gravats des de la consciència d'estar elaborant material propagandístic. Les paraules transcrites no tenen perquè coincidir amb les utilitzades pel grup darrera la càmera o reflexivament amb si mateixos (si ho feien).

2.6.1. Dimensió moral de l'experiència de subordinació

Una de les paraules que es repeteix a les transcripcions és "humiliació":

Youssef: Seres engañados. ¡Enemigos de Alá! Esto es para que sepáis que el musulmán, *el musulmán tiene el honor y la fuerza con el apoyo Alá ¡Alabado sea!* En cuanto a *la humillación y la mezquindad, eso es para vosotros, enemigos de Alá.*

S'interpreta que després dels atemptats ells deixaran de ser els humiliats i ho serà la suposada societat occidental.

Humiliació prové del llatí *humiliare* (s.XIV) l'arrel etimològica del qual és *humus* (terra, sol). El significat es refereix al gest "d'inclinar, baixar una part del cos en senyal de submissió i reverència" (Diccionari Enciclopèdia Catalana). Aquest significat, a la vista està, no tenia exactament la mateixa connotació que té avui en dia. El psicòleg social Saulo Fernández escriu sobre el llibre d'Eveline Lindner *Making Enemies: Humiliation ans International Conflicts* (2006) on l'autora explica que les societats occidentals han viscut durant segles entenent la humiliació com un gest natural. La

¹⁵ Totes les frases dels joves citades en aquest apartat provenen de la mateixa font: Diari *El País*, 7 d'agost de 2018: https://elpais.com/politica/2018/08/06/actualidad/1533586094_489848.html

¹⁶ Les bombones i material explosiu que guardaven al xalet per cometre els atemptats van explotar la nit del 16 d'agost. Això va provocar la mort de l'Imam Es Satty i Youssef Aalla (23 anys) i un canvi de plans en els atemptats previstos.

¹⁷ Mohamed Houli Chelmal, transcripció vídeos a *El País*, 07 agost de 2018: https://elpais.com/politica/2018/08/06/actualidad/1533586094_489848.html

humiliació era una pràctica cultural de distinció dins d'una *escala vertical del valor humà* on no es qüestionava que uns tinguessin més valor (o dignitat) que altres. Lindner explica que aquest sentiment que afecta a l'autorrespecte del subjecte, nació o grup social, només és possible en el marc polític i moral dels Drets Humans. A partir de la interiorització de la idea que tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets neixen les excepcions modernes d'humiliació, s'introdueix una *escala de valor horitzontal*. "Abatre l'orgull, l'arrogància d'algú, rebaixar d'un manera mortificant" ([DEC](#)) o "herir el amor propio o la dignidad de alguien" ([RAE](#)). La humiliació doncs té actualment quelcom a veure amb la dignitat:

Para Lindner la humillación es el sentimiento que invade a una persona o a un grupo cuando [...] perciben que otros pisotean – o ignoran – su dignidad, la cual se tiene – o se debe tener - de forma igualitaria por el hecho de ser humano (Fernández, 2008:33).

Els 9 joves (entre 17 i 28 anys) que formaven part de la cèl·lula vivien, estudiaven i treballaven a Ripoll. Mohamed Houli (20a), Younes Abouyaaqoub (22a) i Omar Hychami (17a) van coincidir al mòdul de grau mig d'electromecànica, Mohamed Hychami (24a) tenia una feina fixa a l'indústria de components de metall Comforsa. Molts d'ells havien passat pel [Punt Òmnia](#) un programa de la Generalitat que pretén afavorir la inclusió social a través de l'aprenentatge digital, l'orientació i la inserció sociolaboral (un dels llocs de feina de l'educador/a social). Si s'observen els perfils laborals i estudis dels joves es pot comprovar com aquests casen perfectament amb el sectors industrials que predominen a la comarca del Ripollès. També es pot observar que aquests estudis i feines disten molt de la vida que ells haurien imaginat en tant que adolescents, segons paraules de l'educadora social Raquel Rull (2017):

Pilot, mestre, metge, col·laborador d'una ONG. Com s'ha pogut esvair, això? Què us ha passat? En quin moment...? Què fem perquè passin aquestes coses? Éreu tan joves, tan plens de vida. Teníeu tot una vida davant... i mil somnis per fer realitat.

Sovint l'orientació i inserció laboral de programes com els Punts Òmnia segueixen una lògica utilitarista dirigida únicament a identificar en què és ocupable la persona. Tracta

d'encaixar la persona a aquelles ofertes o sector que hi ha disponibles però malgrat aquest model d'inserció sigui "una línia més efectiva a curt termini i en termes de percentatges d'inserció [...] condemna els perfils de més baixa qualificació a restar sempre en unes condicions de precarietat" (Orteu, 2011:284) econòmica i experiencial. No s'està intentant afirmar que treballar en una indústria o estudiar electromecànica sigui indigne sinó que la lògica de l'ocupació està basada en una distribució neoliberal per categories socials amb una vida projectada per a cada categoria. Això sí que és indigne perquè neutralitza completament la igualtat d'oportunitats, l'ascensió social i la possibilitat de control de la pròpia vida (personal i col·lectiva). Les professions que suposadament havien somiat tenien majoritàriament a veure amb un vincle amb l'altre i amb el món, amb la participació social lluny de cables embolicats i metalls freds. Segurament els seus educadors/es socials buscaven no deixar caure aquests adolescents però també es van deixar endur per la lògica d'allò possible/no-possible sense pensar en impossibles¹⁸.

Hichamy diu a les transcripcions: *Nos querías comprar con nuestros trabajos y vuestros... La vida no nos importa nada. Alá, alabado sea, nos ha elegido entre millones de hombres para haceros llorar sangre, con el permiso de Alá, alabado sea.*

En aquesta frase s'intueix que el jove es recolza en una veritat, com si hagués trobat allò pel qual val la pena viure o morir. No val la pena viure per les feines (o la vida) que tenien a Ripoll sinó morir per una causa vertadera. És des d'aquesta veritat ètico-religiosa i una nova identitat forta que s'accepta la tasca que se'ls hi ha encomanat: buidar la vida dels seus conciutadans i abandonar la seva en nom de l'Estat Islàmic. Younes diu al vídeo com fer-ho:

Youness: "Esto hermanos, hermanos, no cuesta nada, lo único que te hace falta es la fe. Creer en Alá y tener... *tener un odio a estos kuffar (infieles), odio exagerado, sin esto no se puede conseguir.*

¹⁸ Jo mateixa m'he trobat dient a un jove d'origen immigrant i crescut a Barcelona "hi ha poques places per fer un PQPI, la prioritat no és el que tu vols estudiar sinó on pots entrar."

Aquest sentiment d'odi és rellevant, doncs per a Aristòtil l'odi és la manera que tenim de separar-nos d'allò que en algun moment hem estimat, es tracta d'una benzina vital que resulta després d'una decepció. Per altra banda, Nietzsche entenia aquest sentiment d'odi com una eina per mantenir l'alerta intel·lectual, una manera de lliurar-se de les males decisions grupals o altrament dit, allò que ens permet dissentir (Muiño, 2017).

2.7. Subjectivació nihilista

El gihadisme promet un canvi de lloc físic i sobretot simbòlic, així com una nova vida i una nova responsabilitat. Entrar a les files del gihadisme dona un lloc important, l'oportunitat de participar en un projecte col·lectiu, però a la vegada una tranquil·litat individual. Per paradoxal que pugui semblar, aquesta entrega a l'altre provoca una sensació de llibertat que recorda a la mort *pro patria* que reivindicaven Maquiavel, Rousseau o Hegel:

[...] la máxima libertad humana coincidía, dialécticamente, con un “mecanismo de orden exterior y de servicio, de obediencia completa y renuncia total a la opinión propia y al razonamiento y, en resumidas cuentas, en la ausencia de sentido y decisión propios” (Hegel, 1968: 273) [...] la auténtica libertad no consiste en ocuparse, sin intromisión del Estado, de los negocios privados sino de ponerse al servicio, ya no un señor terrenal, a la manera de un caballero medieval, ya no de un señor celestial, a la manera de algunos fervientes religiosos, sino del bien común y, en consecuencia, del Estado (Scavino, 2018:123).

El missatge publicitari d'Estat Islàmic seria si fa no fa: Si estàs a disgust no és “culpa” teva, et trobes en terres enemigues on mai se't respectarà. Pots col·laborar en la construcció d'una alternativa, un Estat autènticament islàmic, amb valors contraris als que t'han fet sentir menyspreat o t'han fet viure injustícies. Aquí et necessitem i comptem amb els teus sabers, les teves capacitats i els teus desitjos de participació comú. Et convidem a ser el nostre mujahidí. Aquells que no puguin viatjar, poden igualment participar del projecte convertint-se en màrtirs, sacrificant els béns i la vida altruísticament, de fet, aquesta opció està considerada la màxima entrega a la *umma* i té la màxima recompensa. “Los mártires se encuentran más cerca de Dios, para Azzam,

porque logran vencer sus apetencias egoístas, y hasta su instinto de conservación, desde el momento en que sacrifican sus vidas” (Scavino, 2018:121). Són doncs herois que quedaran a la memòria. Acaben optant per un gest nihilista, un intercanvi de vida per seguretat existencial, que no deixa de seguir la lògica instrumentalista. En comptes d’intercanviar la meua força per diners o una “felicidad paradójica” (Lipovetsky, 2007) bescanvio la meua vida per un altre lloc simbòlic i una recompensa.

Youssef: Alá, alabado es, nos ha prometido el paraíso y a vosotros os ha prometido el infierno. Enemigos de Alá, esperad.

El màrtir obté un rèdit simbòlic (un honor, una dignitat) a canvi de despullar-se, literalment, de la seva vida:

[...] hi ha persones que es poden convertir en artesanes minucioses de la barbàrie [...] ja que troben la seva satisfacció en el sentiment d’estar al servei d’una “obra” col·lectiva, de beneficiar-se de l’amor promès pel cap o el déu i a felicitat d’obtenir l’estima dels seus iguals en recompensa per “la feina ben feta (Meirieu, 2018: 24).

Per molt alliberador que els pugui semblar, acaba sent un acte total de submissió i obediència, la renúncia de la pròpia singularitat per una causa aliena. Es-Satty es va transformar en la nova figura d’autoritat i els joves gihadistes es van fer matar, possiblement per acomplir la seva nova identitat com a mujahidins de la causa gihadista, el que significa, identificar-e cegament amb la causa, acabar donant la vida per un rol i objectiu polític-religiós. Un absolut no qüestionable. El subjecte desapareix, sacrifica la seva llibertat i amb ell la seva capacitat d’agència, es podria dir que més que un gest polític és un gest fanàtic i nihilista.

Allò propi del nihilisme és justament el menyspreu per la vida sensible, material, una renúncia a favor d’unes idees de valor superior. Pensant en aquests valors superiors s’estableixen uns discursos que tendeixen a controlar les conductes, el pensament i totes les dimensions de la persona. Com va reflexionar Nietzsche es tractaria d’anul·lar la voluntat.

Hay una necesidad en todo este proceso de subordinación y negación de sí mismo: la aceptación acrítica de la lógica de autoinmolación o expiación mística en aras de la verdad-única-total, cuestión esta que está hondamente arraigada en las viejas tradiciones de sabiduría Occidentales y Orientales. Por ello no debería sorprender si ella reaparece con connotaciones auto-destructivas. Nietzsche lo expresa con su habitual claridad en una carta dirigida a Lou Salomé (7): “El heroísmo es la buena voluntad para el ocaso absoluto de uno mismo (del Arco, 2018)

3. NORMALITAT BUIDANT

Els joves que formaven part de la cèl·lula gihadista eren d'origen immigratori (només Moussa Oukabir havia nascut aquí) i de confessió musulmana (no sabem si més o menys practicants). Segons les fonts, tots vivien al Ripollès. Daniel Muro explica que les postures ideològiques s'endureixen en un territori determinat, és a dir “la intensificació progressiva de les creences radicals encara està vinculada al territori i depèn molt del context” (Muro, 2016). Fem un petit anàlisi de la societat que els va acollir, perquè com a éssers socials i culturals ens construïm en unes certes condicions de vida i un context. Conscients de que mai sabrem com s'identificaven ells en aquesta societat, si que podem reflexionar sobre el lloc en el qual poden quedar situats joves com ells en la nostra societat.

A Catalunya cap als anys 90, estàvem en ple moment d'expansió econòmica i bonança del sector de la construcció. Els llocs de feina que s'oferien eren de baixa qualificació i van ser ocupats majoritàriament per adults d'altres països que més endavant durien a terme processos de reagrupament familiar. Les famílies arribaven en un context on “no hi havia eines d'acollida i benvinguda potents, ni polítiques socials i de suport a les famílies” (Palacín a Soldevila, 2017). Es va construir, doncs, una relació sobre els interessos econòmics. Els immigrants ocupaven els llocs que els autòctons no volien, la societat va construir unes relacions socials basades en una jerarquia de dignitats, de més a menys valorat, de més a menys menyspreat. A nivell cultural els discursos

tendien a ser assimilacionistes on l'alteritat es construeix com a quelcom negatiu o perillós seguint una visió de la cultura essencialista. L'immigrant provinent de països del sud queda construït en l'imaginari social com a persona que no cal integrar en l'àmbit polític o cultural. És l'altre cultural, aquell completament incommensurable o tant diferent amb qui és impossible relacionar-se, i amb qui només es poden donar relacions d'interessos econòmics precaris (el no reconeixement dels diplomes acadèmics n'és un exemple).

Des d'una dimensió cultural, els joves que formaven la cèl·lula de Ripoll es podrien considerar part d'una cultura transnacional, aquells "immigrants internacionals que ni s'assimilen del tot a la cultura dominant del lloc en el qual s'estableixen, ni tampoc no acaben de trencar amb els lligams d'origen" (Beltrán, 2010:48). Aquesta transnacionalitat, de fet, és un tret característic de la *umma*. El que volem destacar però és que aquests nanos creixen en unes societats on Déu ha mort i on l'Islam es refugia en garatges que fan de Mezquites. Jordi Moreras reflexionava fa uns anys a El Periódico a propòsit d'aquesta qüestió:

Que una sexta parte de las mezquitas de Cataluña hayan sido señaladas cómo salafistas no es tanto la prueba de su éxito entre los musulmanes catalanes como la constatación del vacío referencial existente en el seno del islam en nuestro país.

En aquest buit institucional, el salafisme gihadista es construeix com a institució que exigeix una resocialització a aquells que vulguin participar. Més que una crisi d'identitat, el problema d'alguns (encara minoria) joves musulmans europeus és que no troben altres llocs on subjectar-se.

El Islam convertido en institución busca su espacio, paradójicamente, en el vacío dejado por las contradicciones de otras instituciones que forman parte del Islam ordinario - como la mezquita o la familia - pero que se han vuelto ineficaces en el contexto de las sociedades europeas (Moreras, 2015:4).

Oriol Amorós (Secretari d'Igualtat, Migracions i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya) insistia en una conferència organitzada pel CIDOB el 12 de febrer de 2018, que 9 dels 10 progenitors de les famílies dels joves que van cometre el atemptats de

Ripoll, són analfabets (que no pobres). Sense que això hagi de ser indicador de risc, si que introdueix una reflexió sobre l'autoritat educativa. Segurament els joves saben llegir molt millor la societat que els pares i inclús es pot donar una inversió de rols. Però alhora, la nostra societat té una visió molt estigmatitzada de les persones analfabetes, de fet, no se'ls hi atribueix ni saber ni valor.

Aquesta crisi s'engloba en una crisi general de les institucions en el marc d'una economia capitalista i una raó neoliberal. Vivim en un món que ja no és el de la modernitat sòlida, les institucions com el sistema educatiu i el treball han perdut la seva dimensió mediatra o de llaç social. Aquelles institucions que havien d'ajudar-nos a l'emancipació individual i col·lectiva queden en mans de l'economia financera, on es prioritza el creixement econòmic a qualsevol preu. Martha Nussbaum, citada per Meirieu (2018), mostra com el desenvolupament econòmic no garanteix l'accés a la llibertat i a la igualtat de les persones. "Ben al contrari, avui el creixement [...] desenvolupa la competència, augmenta les distàncies i impulsa totes formes de rivalitat" (Meirieu, 2018:27). De fet, la institució educativa s'ha vist tocada per aquesta desigualtat, l'acollida o l'accés a l'educació no ha anat acompanyada de promoció social.

La responsabilitat, entesa com un donar resposta, desapareix i cadascú és responsable de la seva existència. S'endureixen les condicions materials de vida i també les psicològiques. La decadència de la classe mitjana o l'Estat del Benestar genera inestabilitat (algunes noies europees viatgen a Síria perquè allà els asseguruen un marit, una casa i una retribució econòmica (Garriga, 2018:129). A més, la Llei d'Estrangeria posa molt difícil la participació de la política convencional a les persones immigrants, també dels fills i filles que han crescut o nascut aquí. És just que duguin anys estudiant i treballant en territori català i no puguin decidir res?

Allò social i polític situa i atribueixen característiques als subjectes, "atribuciones sociales que suelen fijar destinos sociales de la injusticia" (Nuñez, 2017). Com hem vist anteriorment, hi ha una camins determinats establerts per cada categoria. Pot la *lògica utilitarista* ser compatible amb el respecte a la dignitat de les persones o duu més aviat a l'experiència del menyspreu? Ajuda la lògica utilitària a les persones a tornar-se allò que són capaces de ser? El sistema i les institucions promouen l'individualisme, el

consumisme i la “mort política” que “nos declara incapaces de hacer nada que sobrepase el ámbito de la gestión de nuestra vida personal ni de aportar ninguna solución al mundo” (Garcés, 2013:54 a Solé, 2016:38).

Vivim en una societat on es busquen solucions ràpides a problemes complexos i sembla que tot hagi de passar per l'acció accelerada, quasi prement un botó. Busquem que els problemes desapareixin. Potser per això, matar es pot considerar una opció. Estem envoltats de mort i polítiques que maten. Marina Garcés manté que ens trobem en la condició pòstuma on

[...] la biopolítica està mostrant el rostre necropolític: en la gestió de la vida, la producció de mort ja no es veu com un dèficit o una excepció sinó com una normalitat. [...] La mort no natural no és residual o excepcional, no interromp l'ordre polític, sinó que s'ha posat en el centre de la normalitat democràtica i capitalista i les seves guerres no declarades (Garcés, 2017:24).

Tantes morts són l'encarnament de la mort d'una època. I afirma amb Bachmann que no ens estem extingint, sinó que ens estem assassinant, encara que sigui selectivament.

Possiblement els joves també veien que unes morts importen més que d'altres. Unes morts que són aprofitades pel gihadisme per alimentar el discurs de l'odi i estendre la seva ideologia.

Observem doncs com el gihadisme és un producte del món contemporani que estem vivint. D'alguna manera, no podem deixar de veure en els joves de Ripoll una possible experiència d'impotència social i política (inculcada o no) que troba resposta en la promesa gihadista. “Sennett sugiere que la desafección que genera la anomia, más allá de provocar resignación, lleva a los individuos a cuestionarse sobre su adhesión personal a tal institución y a explorar otras alternativas que les proporcionen renovados sentimientos de pertenencia” (Morera, 2015:4). Davant d'un món tan complex, que pot dur al buit referencial, la promesa gihadista retorna al principi d'identitat, a les respostes de manual (un Déu, una doctrina, una veritat, una història) que no cal treballar-se. No se'ns està venent el “sálvese quien pueda”? Doncs, literal.

Des d'aquí ens preguntem fins a quin punt els joves estan mirant de reparar un món al qual els adults han renunciat. Potser estaven avorrits de les seves vides, potser s'havien cansat d'esperar.

4. RESPOSTES I NOVES PREGUNTES

Tal i com queda citat a l'article de Blanca Garcés Mascareñas, al llibre de referència *Terrorism: how to respond* (2010) de Richard English, l'autor afirma que l'amenaça que representa el terrorisme per a la democràcia no és el perill de mort i destrucció, (sempre limitat en comparació amb una guerra) sinó el perill de provocar respostes malpensades i contraproductes per part dels estats. Així doncs, l'objectiu del terrorisme no són "tansols" les morts, sinó les respostes i reaccions posteriors que provoquen. De fet, justament aquesta invitació pot ser considerada un canvi d'estratègia entre Al-Qaeda i Estat Islàmic: "el Estado Islámico, cuya estrategia ya no consiste en desalentar las intervenciones occidentales en la *umma* sino en alentar el enfrentamiento entre comunidades en el seno mismo de los países occidentales" (Scavino, 2018:57). Segons Scavino, Estat Islàmic ha comprès que en general, els atemptats provoquen un increment tensió en la ciutadania. No es tracta que la tensió ciutadana vingui causada pels atemptats sinó que aquests es donen en un context europeu de desestabilització econòmica i política que ens "corrou el caràcter" (Sennett) i on els problemes sistèmics queden emmascarats per discursos identitaris. En un context així, els atemptats alimenten l'hostilitat (assenyalen a un culpable del malestar i el construeixen com l'enemic): creix la islamofòbia i moviments d'extrema dreta.

El problema reside en que la mayoría de personas que cometen actos terroristas [a Europa] són o bien ciudadanos nacionales de países de la Unión Europea o bien extranjeros con residencia legal, que normalmente se han radicalizado en suelo europeo. [...] Esto conlleva grandes implicaciones, tales como el aumento del sentimiento de rechazo y xenofobia de las poblaciones locales hacia los

refugiados y extranjeros en general [extrema derecha]. Paralelamente, estos sentimientos de rechazo retroalimentan las narrativas de confrontación y choque de culturas que divulgan los extremistas lo que puede dar lugar a la aparición de procesos de radicalización (Campos a Igualada, 2019: 93).

Blanca Garcés afirma que la resposta immediata que es va donar per part de les institucions i gran part de la ciutadania de Catalunya (inspirada en la resposta als atemptats d'Atocha l'any 2004 a Madrid) va canviar la tendència europea de venjança i vigilància (exceptuant, afegiríem, una resposta més pausada que va optar per desplegar el PRODERAI). Malgrat aparèixer comentaris d'odi (sobretot a xarxes socials) i xenòfobs per part de polítics com García Albiol, es va canviar el guió. A Catalunya no es va declarar la guerra ni es va crear oficialment un suposat enemic interior¹⁹. A Barcelona:

En los relatos posteriores al atentado han dominado los relatos de NO al terrorismo, NO a la xenofobia, NO al miedo y, finalmente, desde las organizaciones sociales y parte de la Sociedad civil [vestida de color blau²⁰ amb el hashtag #anemdeblau], NO a la guerra. Desde ahí, no se han construido los razonamientos dicotómicos amigo/enemigo, Occidente/barbarie o insider/outsider, tan propios de los relatos desplegados en otras ciudades europeas. Desde el NO al miedo, tampoco ha habido lugar para la “política del miedo” [...] Tampoco se dio en Madrid tras el 11M (Garcés, 2018:30).

En general, la lectura dels atemptats es va fer en clau de violència política deixant de

¹⁹ Això no significa que no hi hagi xenofòbia i racisme entre la ciutadania. Hi ha qui equipara la resposta institucional de la manifestació de Barcelona en pro a la tolerància i la convivència a una manca de partits polítics xenòfobs. L'estiu de 2017 VOX no existia i a Catalunya PxC es mantenia com a partit residual. Des d'aquí s'insisteix en pensar que Catalunya i Espanya no han tingut partits d'extrema dreta potents fins ara perquè el PP aglutinava i representava aquest discurs, perquè les onades migratòries han estat tardanes en comparació a altres països d'Europa i perquè quan es tendia a culpar els immigrants de la crisi, el moviment del 15M, des de les places, i des d'organitzacions populars anticapitalistes s'acusaven les polítiques neoliberals i la corrupció entre els partits tradicionals i la banca (problema estructural).

²⁰ El manifiesto unitario hacía cinco grandes demandas: insistía en la condena de la xenofobia y la islamofobia; exigía que la respuesta al atentado del 17A no fuera la de más seguridad represiva; recordaba esas muchas otras muertes que «no salen en las portadas de los periódicos»; y denunciaba la hipocresía de los políticos, sobre todo del Gobierno español y la Monarquía, «que promueven guerras y alimentan conflictos armados mediante la venta y comercio de armas a países como Arabia Saudí»; finalmente, en clara continuidad con la campaña ciudadana Casa Vostra Casa Nostra (#volemacolir) y la gran manifestación que tuvo lugar en Barcelona en febrero de 2017, pedía fronteras abiertas para los refugiados.

banda la narrativa religiosa, tal com suggereix de fer Moussa Bourekba (2015). De totes maneres, tot i la resposta immediata institucional va ser d'un posicionament explícit contra la política de la por, possiblement ha tancat la possibilitat de debats més profunds en l'esfera pública. Aquests debats s'estan donant sobretot en àmbits acadèmics i de pensament però potser no s'ha reflexionat prou sobre allò que van provocar els atemptats en la societat catalana.

Les primeres reaccions van ser de shock i dolor, i el fet de que fossin joves integrats i crescuts en territori català provocava perplexitat. "Mientras que las víctimas procedían del mundo entero, los terroristas eran de aquí y, en Ripoll especialmente, se consideraban parte del nosotros" (Garcés, 2018:25). No podem saber si ells es consideraven part d'aquest "nosaltres" però part de la societat els considerava dels "nostres" després dels atemptats.

4. 1. Vulnerabilitat

Els fets de Barcelona i Cambrils van reintroduir, com ho van fer en el seu moment els atemptats de l'11S, el que Judith Butler va descriure com la sensació de la vulnerabilitat. Llavors era causada pel fet de que s'haguessin violat les fronteres de l'imperi americà, ara, que els atemptats podien provenir també de persones arrelades i nascudes al territori. Vam ser més conscients de que el que havia passat a Ripoll podia tornar a passar, l'experiència de quedar exposats resultava real i era dolorosa. Es podria argumentar que no coneixem prou als nostres veïns, però allò que tenen en comú l'11S i el 17 i 18A és que "la herida ayuda a comprender que mi vida también depende de aquellos que no conozco" (Butler, 2006:14) i que amb la globalització, el món es fa més petit. Potser aquesta exposició insuportable que tendeix a generar sentiments de rebuig i sospita envers l'altre, Butler l'aprofita per emfatitzar la interdependència de la qual depèn la nostra vida. No només depenem de nosaltres mateixos. Butler aprofundeix en aquesta vulnerabilitat fins a fer-la ontològica "esta condición de vulnerabilidad original, de depender del contacto del otro, incluso si no hay allí ningún otro ni ningún sustento para nuestras vidas, significa un desamparo y una necesidad original por el que la sociedad debe responder." (Butler, 2006:58). La mortalitat és doncs el comú ontològic de tots els éssers humans. S'obre la pregunta

per l'individu, i l'individualisme, doncs sembla que vivim subjectats, ni naixem sols ni morim sols. Nosaltres, pobres mortals necessitem a dimensió de l'altre, "incluso para crear nuestra propia historia" (Núñez, 2017).

4. 2. Vides plorades

Més enllà del dolor per la mort injusta i innocent de les víctimes, entre les quals hi havia infants, després dels atemptats del 17 i 18 d'agost també es va fer referència a la pèrdua dels victimaris. A Abdellbaki Es-Satty, el promotor i reclutador de la cèl·lula gihadista (que en cap cas ha estat considerat dels "nostres" malgrat ser veí de Ripoll) ningú sembla haver-lo plorat públicament però els joves que van perpetrar els atemptats, a ells sí que se'ls va recordar. I recordem també que 6 dels joves morts van ser abatuts pels cossos de seguretat.

Raquel Llull, al poc de començar a publicar-se les fotografies dels joves gihadistes, i enmig d'unes xarxes plenes de discursos d'odi (el hashtag #stopislam va ser trending tòpic durant 2 dies) va expressar públicament, a través d'una carta, que ella no podia deixar-los de plorar. Val la pena tornar a llegir algunes de les seves paraules (carta sencera a l'annex 2):

m'heu de permetre d'explicar-vos i ensenyar-vos l'altra cara de la moneda, la que no surt als diaris, la que no plora en públic, la que en silenci s'empassa les llàgrimes perquè sembla que sigui malvist plorar per ells. M'heu de permetre dir-vos com eren ells, o almenys els nens que vaig conèixer jo. El meus pre-joves del Lokal. Se'm fa tan dur...

(...)Tots anàvem creixent i passant etapes. Si vàrem patir a l'adolescència, mare meva!, entre grans, barbs, testosterona i somnis per complir. Encara recordo les llargues xerrades al despatx -'Raquel, he de parlar amb tu'...-, on fèiem les nostres tertúlies i parlàvem del futur.

(...) Ja no us podré tornar a dir 'Que guapos que esteu!', o 'Ja festeges?', o 'Mare meva, com has crescut'. No podré veure els vostres fills, com veig els dels altres. No us podré abraçar... Em dol tant! No m'ho puc acabar de creure. Això no ha de quedar en una història més. Hem d'aprendre hem de fer un món millor. Practicant amb l'exemple, educant en la no-violència, transmetent el no-odi, la igualtat. Educant a les escoles, als espais oberts, a les famílies, als nostres fills...

Els actes que heu comès no tenen explicació i no són lícits. La guerra, la ira, l'odi no treuen cap a res. Mai en nom de ningú. Ni per ningú. Ni déus, ni banderes, ni religió.

Llull es va permetre fer allò que en altres contextos s'hagués pogut titllar d'apologia al terrorisme. Es va atrevir a plorar públicament per aquells que estaven a l'altra banda, es podria dir que va assumir un risc polític i va desbordar un límit cultural. Això no significava justificar els actes dels joves gihadistes, sinó reconèixer la pèrdua d'uns joves que havien passat per la seva vida i per la de la població de Ripoll. Wafa Marsi afirmava al documental *Entre els nostres* emès a tv3 el 17 de setembre: "jo busco la definició de terrorista i no són ells. Els vols plorar per qui van ser, no reconeixem qui han estat aquests últims mesos".

Dies més tard dels atemptats de Barcelona i Cambrils, la filòsofa Marina Garcés en el pregó d'obertura de la Festa Major de Barcelona, va al·ludir a la pèrdua de les víctimes dels atemptats i també dels "joves de Ripoll".

Totes aquestes mostres reintrodueixen una altra qüestió important que Butler també va tractar a *Vida precària (2006)*: la jerarquització del valor de les vides humanes, la distinció entre aquelles vides que "valen la pena" ser plorades i per tant són dignes de dol i aquelles que no.

Per recolzar aquesta idea, Butler beu del mite d'*Antígona* on la protagonista desobeeix el seu rei i tiet Creont per enterrar i plorar el seu germà Polinices (Sófocles a Butler, 2006). Enfrontada al dilema d'obeir la llei de la polis (un enemic de la pàtria no té dret a dol ni a enterrament) o la divina, acaba optant per dignificar aquell que estima fraternalment: "Mi persona no está hecha para compartir el odio, sino el amor" (Sófocles, 1981:268). Antígona és condemnada a mort i en aquell moment el poble es posiciona al seu favor perquè s'entén que ha estat precisament Creont qui ha prioritzat les lleis humanes a les lleis divines, per això li demanen que rectifiqui la seva condemna. Creont es manté inflexible, doncs tothom és igual davant la llei. Finalment, en la tragèdia d'Antígona un enemic polític pot ser digne de sepultura.

O altrament dit: tota vida, com a singularitat, és objecte de dol.

En comparació amb els atemptats de l'11-S a NY, on semblava que els àrabs i en concret, musulmans, eren vides no plorables, a Catalunya i concretament a Ripoll, va plorar, i es va plorar, a tothom públicament. A la mateixa hora que va tenir lloc la manifestació el 26-A a Barcelona, a Ripoll es va fer una concentració per la pau sota el lema "Ripoll per la pau, un pas endavant"²¹ on van assistir familiars, ciutadanes, entitats i càrrecs de l'administració per llançar un missatge de cohesió. [Hafida Oukabir](#), germana d'un dels gihadistes abatuts, deia les següents paraules:

Gràcies a Ripoll i a Catalunya pel vostre suport. Gràcies per venir avui, per voler acompanyar-nos en aquests moments tan importants. El dolor és comú. Tots hem plorat. La incomprensió pel que ha succeït és la mateixa.²²

Les llàgrimes que van desbordar no eren una forma de disculpar als joves, sinó l'escenificació d'un buit que no podia ser silenciats. Les relacions personals i socials que sostenien s'havien trencat. Ripoll estava de dol, consternat, sacsejat però es negava a dissimular i fer com si res no hagués passat. Des d'una perspectiva arendtiana es podria dir que a aquests joves se'ls hi va expropiar la capacitat de novetat intrínseca que duïen com a humans.

També se'ls hi va negar la possibilitat de seure al banc dels acusats. Des de l'educació social s'entén que l'acte delictiu és quelcom situacional no intrínsec a la persona, per tant se'ls hi ha negat una possibilitat de canvi. Incidir sobre els motius, analitzar-los, proposar una alternativa responsable i pensar com tornar a connectar el jove amb els recursos de la comunitat.

La mort de tantes persones deixaven un poble tocat i una societat afectada. Per això aquells plors, a banda de tristors, reclamaven no oblidar. Aquells esdeveniments tràgics havien de quedar en la memòria, no en forma de paràlisi col·lectiva, subjectes en el dol permanent sinó aprofitar el fons de palanca de canvi, des d'on reconstruir nous vincles i accions. Hafida ho pronunciava així en el seu discurs:

²¹ Concentració "Ripoll per la pau, un pas endavant", 26/08/2017:
<https://www.ripollesdigital.cat/noticia/68576/ripoll-per-la-pau-un-pas-endavant-concentracio-a-favor-de-la-cohesio-a-la-capital>

²² Parlament en el marc de la Concentració "Ripoll per la pau, un pas endavant", 26/08/2017:
<https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/noticies-324/lemotiu-dicurs-de-hafida-germana-dels-oukabir-a-ripoll/video/5684788/>

Hem de treballar tots i totes junts perquè no torni a passar mai més. Perquè els nostres joves catalans musulmans no abracin ideologies perverses que no tenen justificació ni explicació i que no tenen res a veure amb l'islam.²³

Judith Butler imagina una comunitat imaginària fonamentada en la vulnerabilitat i la pèrdua. Partint de la base de la vulnerabilitat humana (aquella mortalitat com a condició ontològica comuna a tots els humans que no es pot ignorar sense deixar de ser-ho), ens convida a acceptar la correlativitat que se'ns fa obligatòria. La pèrdua obliga a reconfigurar la vida i per tant introdueix un repte de transformació. D'aquí pot florir el desig de comunitat i la pregunta per construir valors comuns des de l'espai públic.

4.3. Comunitat dolguda, reconfiguració de la vida comunitària a Ripoll

Arrel dels atemptats del 17 i 18 d'agost, un grup de persones de Ripoll (moltes d'elles membres d'una antiga entitat anomenada Obrim els Ulls) decideixen convocar gent propera per tal de no desestabilitzar la convivència del poble. El primer que van fer va ser anar a visitar la mesquita "perquè aquests joves, eren els nostres joves, eren els nostres veïns i veïnes, mare i pares, compartíem espais junts" (Raquel Llull a Comissió Atemptats, 2019).

Dies després, a la plaça de la Llibertat de Ripoll, hi ha una trobada quasi improvisada que sobre el dolor, la impotència, la incomprensió, i el rebuig a la violència fan néixer la xarxa veïnal "Som Ripoll". Aquells estómacs afectats van decidir optar per la reflexió, l'aprenentatge, el suport, la cohesió i la responsabilitat col·lectiva i organitzar una resistència a l'espiral de violència, la islamofòbia i la fractura. Des d'una experiència dolorosa compartida es van constituir una xarxa de suport mutu, de rebuig al "terrorisme, la islamofòbia, el racisme, la xenofòbia i qualsevol forma de violència"²⁴. Un col·lectiu que volia treballar per la inclusió i la convivència des d'una mirada crítica envers les polítiques públiques. Assembleàriament s'han proposat activitats i accions

²³ Concentració "Ripoll per la pau, un pas endavant", 26/08/2017:

<https://www.ripollesdigital.cat/noticia/68576/ripoll-per-la-pau-un-pas-endavant-concentracio-a-favor-de-la-cohesio-a-la-capital>

²⁴ Compareixences de Raquel Llull a Comissió d'Investigació sobre els atemptats, Ripoll, 29 de gener de 2019: https://parlament.cat/web/canal-parlament/sequencia/videos/index.html?p_cp1=8299389&p_cp2=8299499&p_cp3=8299477

de caràcter formatiu i reivindicatiu, de sensibilització i conscienciació (tallers sobre convivència, ponències, obres de teatre, visionat de documentals) amb una perspectiva intercultural, feminista. Aquestes activitats s'han desenvolupat amb la col·laboració d'institucions locals i d'actors i entitats d'arreu del territori que acudien "interessats per la situació a Ripoll i la resposta que plantejàvem des de la xarxa"²⁵.

Paral·lelament la Generalitat va posar en marxa la "Comissió d'investigació dels atemptats del 17 i 18 d'agost" i a Ripoll es va dissenyar un nou model de convivència on estan implicats l'Ajuntament, el Consorci de Benestar Social del Ripollès i la ciutadania, l'objectiu del qual és posar en pràctica el que anomenen pla ICERT: "Impacte, connexió, emocions, reflexió i transformació. Després de l'impacte es busca la connexió traslladada a les emocions que porten a la reflexió i la posterior transformació de certs elements de la societat." (Llimós a Liñan, 2018)

Des d'aquest treball ens atrevim a dir que a Ripoll, des de l'agost de 2017, des del buit que van deixar els atemptats s'està buscant la correlativitat i la reconfiguració de l'espai públic que hem citat més amunt. Des del convenciment que tothom importa, teixir aprenentatges i fer experiència. Des del nou model de convivència s'han organitzat assemblees on s'ha convidat tothom i a tothom se l'ha anat a escoltar, inclús (o sobretot) aquelles persones que verbalitzen discursos xenòfobs i racistes. No per negociar-hi sinó per proposar un canvi de mirada que revoqui la consideració de la diversitat cultural dominant. "Entendre que la diferència forma part de la nostra societat i ha de possibilitar tenir una mirada oberta que ens enriqueix" (Llimós a Liñan, 2018). S'està treballant per construir altres llaços socials, malgrat encara quedi feina per fer. Tanmateix, tot i tenir un elevat poder de convocatòria al municipi, les activitats no han acabat d'arribar als joves.

Aquesta reconfiguració de l'espai públic, a més d'acceptar que tots som diferents, entenem que també podria significar dur aquestes diferències a l'àgora. Una repartició

²⁵ Eduard Castellà a Comissió d'Investigació sobre els atemptats, Ripoll, 29 de gener de 2019: https://parlament.cat/web/canal-parlament/sequencia/videos/index.html?p_cp1=8299389&p_cp2=8299508&p_cp3=8299477

de la responsabilitat. Per ara a Ripoll s'està reconeixent l'altre com a persona humana, mirada imprescindible, però què vol dir reconèixer-nos com a humans? Podem anar més enllà i garantir la capacitat d'agència de les persones, digui el que digui la Llei d'Estrangeria? Recordem la dimensió política del gihadisme i l'objectiu de transformar les relacions de poder. Podríem tractar abans com a ciutadans que com a culturalment diferents²⁶? Si no es garanteix la participació (o almenys es dona l'opció) estem obligant a trobar vies alternatives (violentes o no). Altrament formulada la pregunta: introduïrem els immigrants en la definició de ciutadans (*polítai*) o els considerarem com a "víctimes innocents" incapaços d'actuar en el món com entenia Aristòtil els infants i les dones? "La víctima inocente no significa otra cosa: se trata del ser humano desprovisto de su humanidad" (Scavino, 2018:71). Des d'aquesta perspectiva els joves serien vistos com a nous ciutadans i l'educació social tindria una clara dimensió comunitària.

En general diríem que des de part de la societat catalana i concretament a Ripoll ha començat a optar per afrontar el patiment per la via de la trobada, la politització i no del nihilisme.

4.4. Polítiques públiques de prevenció

Una aproximació a les polítiques públiques per a comprendre els encàrrecs que es poden demanar a l'educació social i fer-ne una lectura crítica.

L'any 2015 les Nacions Unides van aprovar el Pla d'acció per Prevenir l'Extremisme Violent. En ell es troben les principals línies estratègiques sobre les quals els Estats, amb diners de la Unió Europea, han de desplegar polítiques públiques de prevenció a tots nivells (Estat, Autonòmic i Local en el cas de l'Estat Espanyol). La idea fonamental del Pla és que tot allò concernint a l'extremisme violent és altament complex, que requereix d'una resposta integral que vagi més enllà de les lleis antiterroristes i es

²⁶ A finals dels anys 80 la política escolar holandesa canvia de perspectiva, l'educació en la diversitat cultural passa a un segon pla. Ara els *nieuwkomers* (novinguts) són vistos com a nous ciutadans, abans que com a culturalment diferents. (Pascual, 2010:31).

dediqui a la prevenció. A la pràctica però les polítiques de prevenció a Europa s'han basat en la concepció no evident de que existeix un vincle directe entre l'assumpció d'una ideologia radical i l'acció terrorista o violència política i que els gihadistes europeus procedeixen d'un determinat grup social.

Sin embargo hasta ahora no se ha podido comprobar de manera empírica si el comportamiento violento de un individuo es la consecuencia de haber interiorizado una narrativa violenta [...] No obstante existe un punto en común entre los principales investigadores como William D. Casebeer, James A. Russell o Alex P. Schimd, entre otros, acerca del uso de las contra-narrativas y es que, sí existe el convencimiento de que la propaganda yihadista a través de internet y de las redes sociales acelera el proceso de radicalización de un individuo. (Morrillas, 2018).

Accelerar no vol dir mecànica i passivament però, a nivell Europeu, els governs s'han centrat en la propaganda i han desplegat campanyes²⁷ de desmitificació del missatge gihadista, les anomenades contra-narratives:

Campanya "STOP – Jihadisme", França 2015

Campanya "STOP Radicalismos", Espanya 2015

²⁷ Aquestes campanyes recorden el model "lliure de drogues" de prevenció a les drogodependències que es fomentava a Espanya durant els anys 80. La seva resposta assistencial centrava totes les actuacions en l'abstinència amb l'objectiu d'eliminar el conflicte, es posava l'èmfasi en la substància i no en el subjecte: la droga és la causant del problema del subjecte. Però des d'una perspectiva socioeducativa, no és l'objecte o la substància el que fa l'addicte. "La dependència és una forma de relació que s'estableix i el que constituïria el seu objecte de dependència" (Garín i Fuertes, 2012:27).

Els objectius d'aquestes campanyes han estat la desacreditació del missatge de Daesh amb missatges negatius que ajuden, suposadament, a diferenciar la ficció de la realitat. Segons Bourekba, aquestes contra-narratives no són una bona estratègia. Per una banda alimenten la lògica de la conspiració al mantenir la lògica dicotòmica i per l'altra, obliden l'interès de la persona per anar a buscar aquests continguts. Afegiríem que a més es poden utilitzar des de posicions islamòfobes. "So rather than sending this king of boring, generic and rational messages based on good and bad [...] let's stop talking about contouring narratives and let's talk about alternative narratives" (Bourekba, 2019).

La prevenció duta a terme en els últims anys ha focalitzat l'atenció sobretot en els individus i les dinàmiques grupals, però poc en les circumstàncies, cosa que facilita la vigilància i els protocols d'intervenció per part de les administracions.

Dins d'aquesta lògica neohigienista (predictiva i deteccionista), el conseller d'Interior Jordi Jané (CIU) de la Generalitat de Catalunya va posar en marxa l'any 2016 (després dels atemptats de París de l'any 2015) el "Programa de Prevenció, Detecció i Intervenció de processos de Radicalització en Centres Educatius" el qual comptava amb dos protocols d'actuació: el "Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront situacions d'odi i discriminació" i el "Protocol de prevenció, detecció i intervenció de processos de radicalització islamista –PRODERAI-". Analitzarem aquest últim amb detall per la seva vinculació amb la temàtica d'aquest treball.

4.4.1. PRODERAI²⁸

Aquest protocol està inspirat en iniciatives adoptades a nivell europeu (sobretot el programa PREVENT del Regne Unit) i va ser dissenyat conjuntament pel Departament d'Ensenyament i els Mossos d'Esquadra (Síndic, 2017). L'objectiu és "detectar a temps" el fenomen de radicalització a les aules i/o iniciar una des-radicalització. Per

²⁸ La introducció del PRODERAI va coincidir amb la introducció de "l'autoradicalització" com a conducta delictiva al codi penal l'any 2015. Tal i com senyalava l'advocat Benet Salellas "per primer cop, el delictes passa a ser, a banda del que una persona fa, el que una persona pensa" (La Directa, nº 443:4).

aquest propòsit, el protocol que des de 2016 quedava a càrrec de la direcció del centre, es va ampliar a l'equip docent arrel dels atemptats del 17 i 18 d'agost de 2017. Protocol en mà, el professorat, voluntàriament (i després d'una formació de 5 hores), es converteix quasi en vigilant i garant dels “valors democràtics occidentals”. En realitat es tracta de falsa propaganda política que deixa la comunitat musulmana estigmatitzada, donant una aparent sensació de seguretat a la societat (López Bargados, 2017), caient altre cop en la lògica dels bons i dolents.

A banda que s'utilitza aquella visió de l'adolescència com a perillosa que es comentava a l'inici del treball, Alberto López Bargados (professor d'antropologia UB, investigador al GRECS i membre de SAFI) fa un anàlisi de punts forts i dèbils del protocol. Entre altres assenyala el següent:

Punts FORTS	Punts DÈBILS
<p>La voluntat d'inserir les actuacions de detecció i intervenció en el marc de l'educació intercultural, tot i els matisos que genera aquesta voluntat.</p> <p>L'absència notable de punts de vista culturalistes o directament estereotipats sobre la religió musulmana. L'absència d'un llenguatge explícitament islamòfob que faci la religió responsable directa o indirecta de la violència política.</p>	<p>Terminologia poc rigorosa i poc precisa (radicalisme islamista, radicalització).</p> <p>S'introdueixen acríticament com a valors del sistema educatiu i democràtic, la “llibertat personal, responsabilitat, solidaritat, respecte i igualtat, inclusió escolar i cohesió social, i foment de la pau i respecte als drets humans” (Síndic, 2017:12)</p> <p>S'introdueixen factors de risc imputables a:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Bona part de l'alumnat adolescent (influència de les xarxes socials, dificultat en la gestió de les emocions) · L'alumnat provinent de classes populars (falta d'expectatives pròpies o respecte als fills/es, contextos socioeconòmics desfavorits) · L'alumnat provinent de contextos migratoris (dificultats per construir una identitat múltiple, manca de sentiments de pertinença i d'arrelament a la societat).

Font: Bragados (2017) Algunes anotacions sobre el PRODERAI:
<http://gerardhorta.blogspot.com/2017/03/algunes-anotacions-sobre-el-proderai.html>

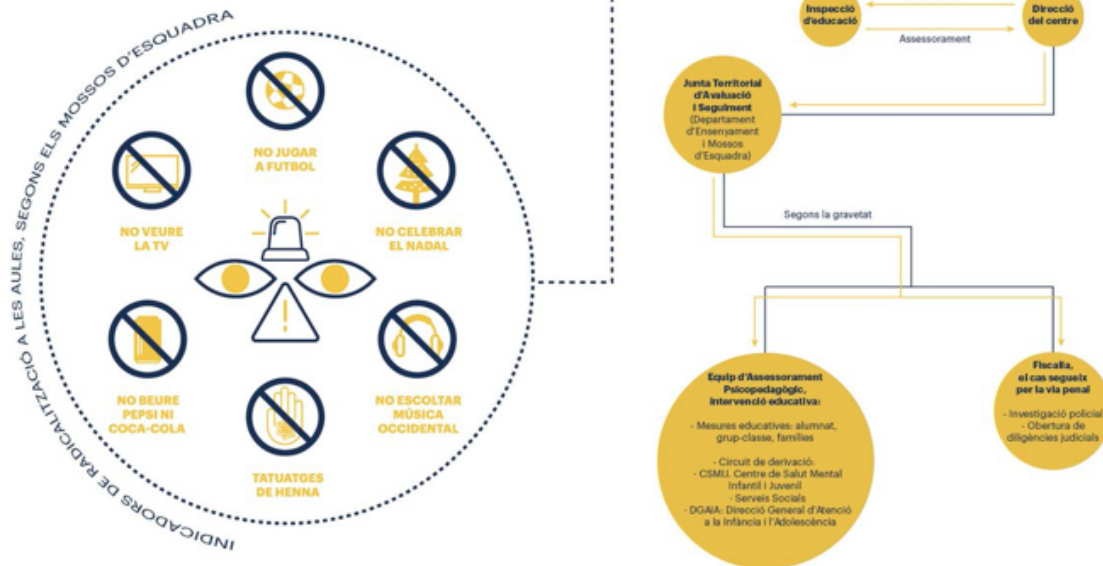
Durant molts anys a Europa s'ha assumit que prevenir equivalia a desradicalitzar i això a la pràctica ha implicat que la pertinença a la comunitat musulmana s'ha entès com un factor de risc.

La sobrevaloración de la dimensión religiosa combinada con una infravaloración de las dinámicas psicológicas (micro) y relacionadas con el entorno (meso) evidencia la existencia de una ilusión orientalista según la cual el yihadista es ante todo musulmán, cuyos actos están más determinados por sus creencias que por su propia voluntad (agency). Desde ésta perspectiva la desradicalización está pensada como una herramienta cuyo objetivo es enseñarle una versión “moderada” de su religión” (Bourekba, 2018:107).

Tornem-nos a demanar per l'articulació que hi ha entre l'extremisme d'índole gihadista i l'Islam.

Segons les fonts de *La Directa*, en les formacions top-secret efectuades pel departament d'Ensenyament es compartien indicadors de radicalització que no s'havien fet públics i alguns dels quals, feien referència a costums clarament musulmans:

PROCÉS D'ACTIVACIÓ DEL PRODERAI

Dissenyador: Pau Fabregat, Font: La Directa nº443, 2017.

Un professor o un agent educatiu no pot mirar als alumnes com si fos un policia. Ens demanem com és possible per un alumne davant d'un professor "PRODERAitzat" compartir un pensament sincer si la resposta protocolaritzada com a "no adequada" pot ser sospitosa de terrorisme. Com pot ser educativa una pregunta si les respostes estan previstes i esperades? És més, com es pot mostrar un desig de canvi de sistema? No es troben els adolescents i joves en plena etapa d'inventar respostes i fer-se moltes preguntes? El diàleg no és possible sota coaccions, s'han de poder entomar i fer preguntes incòmodes perquè instaurar la sospita als centres educatius alimenta la desconfiança i en últim terme, la por i l'obediència.

La prevenció que planteja el PRODERAI està dissenyada per preservar uns valors democràtics (que ni els mateixos governs garanteixen ni són compartits per tothom) i potser una idea de laïcisme més persecutori que democràtic. No es plasma enlloc voler

prevenir per garantir la riquesa cultural de la societat catalana, la transformació social o les potencialitats i vides dels i les joves que ens importen.

L'encàrrec a la comunitat educativa té més a veure amb un dispositiu de control social i de demanda d'obediència a la comunitat musulmana (i joves vinculats/des a les lluites socials) que amb la funció educativa del professorat. La comunitat musulmana va acceptar acríticament el PRODERAI, possiblement per evitar un debat públic. Si es vigila als joves que s'orienten cap a l'Islam tradicional o moderat - i socialment el tradicional sembla saber llençar el seu missatge d'una forma potent-, quines opcions els hi queden? Paral·lelament, una persona pot estar en desacord amb el sistema de valors que promou la societat i això no vol dir que hagi d'emprar la violència. Per a Bargados "aquest tipus de programes són molt perillosos perquè "a banda d'estigmatitzar i criminalitzar tota una comunitat acaben creant la realitat que estan perseguint", i això "pot tenir unes conseqüències socials molt elevades sobre els nens i les nenes" (La Directa, nº443:6). En aquests programes plana la idea de fons de que cal delegar la llibertat o les llibertats per estar més segurs (perversió democràtica que no sembla suposar cap problema). Sembla irònic que això pugui arribar a succeir en una institució encarregada de la socialització secundària de les persones, l'estimulació de la convivència, la garantia de drets, la confiança i el pensament crític.

Aquest encàrrec podria traslladar-se també a les professionals de l'educació social. Per aquest motiu, recuperem breument la pregunta de Núñez i Tizio: és possible l'acció preventiva? Com s'ha expressat, en una situació similar dues persones poden actuar completament diferent. La prevenció tendeix a caure en homogeneïtzar els subjectes al creure en una successió d'esdeveniments graduals que s'acaben traslladant en prediccions, provocant una circularitat "la mateixa intervenció confirma la perillositat dels subjectes" (Núñez, 2010:43). Però no tot pot ser previst ni prescrit, a més el subjecte sempre acaba tenint la última paraula o decidint. Si del que es tracta és de treballar la particularitat de cadascú, aquella singularitat que mereix desplegar-se, Núñez planteja que en comptes de pensar i actuar preventivament, de passar llista protocol·lària amb lupa vigilant, apostem per la *redistribució cultural*. Entenem aquesta redistribució com una manera d'obrir possibilitats de vincle social, oferir al

subjecte nous llocs simbòlics, aproximacions, referents, preguntes, etc. que el subjecte es pugui apropiat i canviar de lloc, teixint així una altra relació amb el món.

5. EDUCACIÓ SOCIAL DESPRÉS DELS ATEMPTATS

L'educació social no solucionarà per si sola la qüestió de l'extremització (d'índole gihadista o no) atès que requereix d'una aproximació i una acció interdisciplinària. Però sí que podem arribar a algunes conclusions relacionades amb el nostre ofici. Considerem que no hi pot haver millor manera d'acabar el treball que duent-lo a la trinxera.

Viure la diversitat se'ns fa difícil, sobretot si volem que res canviï. Allò interessant de la generació dels joves entre 20 i 30 anys d'origen immigratori, és que representen la última etapa del postcolonialisme, moment en que l'altre està aquí o que "aquí ens trobem amb la presència quotidiana de l'allà [... i] això significa que els antics dominats, adquireixen el poder de fer sentir la seva veu, la qual qüestiona el que els dominadors havien dit d'ells" (Beltrán, 2010:28). Per això creiem important situar els subjectes en la seva condició de ciutadans, no entendre'ls com a passius i crear unes relacions educatives dialògiques més que moralitzadores. Restaurar allò polític, recuperar, com diu Meirieu "la capacitat de restaurar la capacitat que tenen els humans de construir una societat terrestre" (Meirieu, 2018:24).

S'ha observat com l'objectiu principal d'Estat Islàmic és la desestabilització dels vincles socials, la cancel·lació de la política i augmentar la tensió identitària. Una estratègia que es retroalimenta dins un sistema que promou la desigualtat i el creixement econòmic a qualsevol preu:

[...] l'educació proposada pels països que tenen el creixement econòmic com a objectiu prioritari està basada en una "barreja de sofisticació tecnològica i de docilitat de pensament" i es recolza en el sentiment de vulnerabilitat i l'ansietat per desenvolupar emocions que no tenen res de democràtiques: l'avversió als

altres, que són percebuts com a amenaces, el replegament clànic identitari, enfront dels “impurs”, l’agressivitat i la violència destructora (Meirieu, 2018:27).

Observem, doncs, que en realitat, com s’ha exposat al llarg del treball, allò que s’està (des)construint des de les institucions públiques reflexa una manca de subjecció social o la debilitació comuna de l’existència. Aquest és el principal problema. Des d’allò que es proposa, les persones no se saben pròpies d’una mateixa condició, per tant no es veuen com a dignes d’accedir als mateixos drets ni s’interessen uns pels altres.

Com s’ha mostrat al treball la promesa gihadista veu més d’un desig de canvi de lloc i de canvi de relacions de poder en la societat que de la proposta teològica en si mateixa. Té a veure segurament en com ens tractem, i amb qui comptem per fer societat, per construir quelcom de comú. Per evitar la indiferència, aquella fredor de la qual parlava Adorno en el seu *Educar després d’Auschwitz* (1998) ens calen llocs de trobada. L’educadora social, com a proveïdora d’ocasions o constructora d’espais educatius segurs, en el cas que ens ocupa, s’hauria de veure com una creadora d’espais de trobada on perdre la por de viure conjuntament. Llocs on poder-nos preguntar, desbordar les identifications oposades musulmà/occidental i saber-nos capaços i responsables de la vida col·lectiva. Espais de co-exposició, a partir dels quals construir noves formes de subjectivació.

Algunes de les preguntes que ens inspira tot el que s’està fent a Ripoll són: I si en comptes de considerar l’altre com una amenaça, el considerem un aliat indispensable (amb el qual es poden tenir conflictes) per mantenir-nos vius i transformar les condicions de vida? I si assumim que tots i totes tenim por, som fràgils i per tant ens arisquem a tractar-nos amb igualtat i dignitat? I si ens alliberem plegats d’un sistema i unes lògiques utilitaristes violentes? Discussim-nos (fort si cal) però pensem i participem. I pensem, “la inhumanitat infligida a l’altre destrueix també la humanitat en mi” (Meirieu, 2018:206). Una bona manera de considerar-nos humans mantenint el “zoon politikon” d’Aristòtil.

Per altra banda, constatem en el treball la importància de l’amistat i les relacions de

confiança. Alexandra Gil (2019) explica que a França hi ha joves de barris sencers que s'han traslladat a Síria i com els processos d'extremització es donen en activitats extraescolars esportives. Activitats que sovint són utilitzades per treballar relacions socials com la cooperació, la resolució de conflictes, la superació persona, la cura dels altres i que des de l'educació social també treballem. Per aquest motiu, queda clar que la radicalització és un procés de socialització i hem de ser-hi.

Violeta Núñez (2018) recorda que el subjecte de l'educació emergeix en l'acte de confiança inicial de l'educador, acte que el reconeix com un nou humà. L'educador espera alguna cosa del subjecte perquè li assigna un valor i unes potencialitats. Aquesta confiança obre una disposició, el "querer aprender". D'alguna manera, en aquest treball entenem que aquells situats socialment com a menyspreats, per una influència de violència simbòlica, es menyspreen a si mateixos. Això serà clau en l'acte educatiu, atès que en el nostre àmbit de treball sovint ens trobem amb les persones que transiten els marges del sistema. La manera com s'ofereix el canvi de lloc al subjecte diferenciarà l'acte educatiu de l'adoctrinament. Dario Scavino explica que i ha dues maneres de respondre:

el psicoanálisis sigue la tradición del exorcismo: el analista trata de liberar al paciente de un espíritu que posee, es decir, del personaje de un relato que el paciente se complace en encarnar, aunque lo precipite siempre en las mismas situaciones dolorosas y frustrantes. El chamán, por el contrario, se inscribe en la tradición del endorcismo: trata de curar a su paciente haciendo que sea poseído por algún espíritu, por el personaje de algún mito (Scavino, 2018:171).

No som psicoanalistes sinó futures educadores socials però tenim el compromís ètic d'aportar elements al subjecte, acompanyar els joves cap a l'emancipació i no engabiar-los. D'aquest treball concloem comprometre'ns amb una vida digna perquè els nostres joves no ho hagin de fer amb la mort.

BIBLIOGRAFIA

- Amat, D., Bourekba, M. i Garcés-Mascreñas, B. (2018). [Decàleg per a una política local de prevenció de l'extremisme violent](#). *Nota internacionals*. 206. Barcelona:CIDOB.
- Arendt, H. (1993) La crisis de la educación. *Cuaderno Gris (3)*, 38-53.
- Beltran, J. (2010). *El nou valor de la diferència*. Educació Intercultural. Barcelona: FUOC
- Bourekba, M. (2015). [¿Por qué atrae el “Estado Islámico”?](#) *Nota Internacional*. 112. Barcelona:CIDOB.
- Bourekba, M. (2018). [Atentados de Barcelona: la explicación imposible, las posibles explicaciones](#). *CIDOB Report*. (en línia)
- Bouzar, D. i Rollie, C. (2017). [ISIS Recruiting: it's not \(just\) Ideology](#). *Foreign Policy Research Institute*.
- Brignoni, S. (2012). *Pensar les adolescències*. Ciutat, adolescències i educació social. Barcelona: FUOC
- Butler, J. (2006). *Vida precaria. El poder del duelo y la violencia*. Buenos Aires:Paidós.
- Celigueta, G. i Solé, J. (2018). *El sexe i l'edat en la construcció social i cultural de la identitat*. Antropologia Pedagògica. Barcelona: FUOC.
- Clopés, S. (2016). *El procés de reclutament del terrorista gihadista. Tècniques emprades per a la captació de nous aliats*. Treball Fi de Grau. Criminologia. Universitat Autònoma de Catalunya (tutor: Francesc Xavier Moreno Oliver).
- De Sousa, B. (2004). *Los Derechos Humanos y el Foros Social Mundial*. Ponencia presentada por Boaventura de Souza Santos, profesor portugués de la Universidad de Coimbra (Portugal) y de la Wisconsin-Madison University (Estados Unidos), en el XXXV Congreso de la Federación Internacional de los Derechos Humanos, FIDH, Quito, 2 al 6 de marzo de 2004.
- De Sousa, B. (2006). *Renovar la teoría crítica y reinventar la emancipación social: encuentros en Buenos Aires*. Buenos Aires: CLACSO.
- Feixa, C. (2012). *Joves, cultura i violència*. Violències: prevencions i acció socioeducativa. Barcelona: FUOC.
- Fernández, S. (2008). Reflexiones sobre el significado social de la humillación. *Psicología Política*, (37), 29-46.

Fuertes, S. (2012). *L'educació social en el camp de les drogodependències*. Drogues: prevenció i formes d'acció socioeducativa. Barcelona: FUOC

Garcés, M. (2018). *Nova Il·lustració radical*. Barcelona: Anagrama

Garcés-Mascreñas, Blanca. (2018). [17A: Barcelona cambia de guion](#). *CIDOB Report*.

Garcés-Mascreñas, B., Hatibi, M., Moreras, J., López, L. (2018). Debat Atemptats de Barcelona i Cambrils: reaccions, explicacions i debats pendents. Celebrada al CIDOB a Barcelona el 12 de febrer. Recuperat de:

https://www.cidob.org/ca/activitats/temes/seguretat/atemptats_de_barcelona_i_cambrils_reaccions_explicacions_i_debats_pendents

Garriga, D. (2015). *Yihad. ¿Qué es?* Barcelona: Comanegra.

Gil, A., Moyano, M., Rivera, A. (2018). Debat dins el cicle *¿Qué pasa en el mundo? (2018): "Del radicalismo a la violencia"* celebrada al Cidob a Barcelona el 24 de maig. Recuperat de:

https://www.cidob.org/actividades/temas/seguridad/ciclo_que_pasa_en_el_mundo_del_radicalismo_a_la_violencia_como_entender_los_procesos_de_radicalizacion

Igualada, C. (coord). (2019). [Anuario del terrorismo yihadista 2018](#). Gipuzkoa: COVITE.

Jímenez, M. (coord). (2018). [Anuario del terrorismo yihadista 2017](#). Gipuzkoa: COVITE.

Jordan, J. (2009). Procesos de radicalización yihadista en España. Análisis sociopolítico en tres niveles. *Revista de Psicología Social*. 24 (2). 197-216.

Leuprecht, C. i Bourekba, M. (2019). Debat dins el cicle *¿Qué pasa en el mundo? (2019): "Countering or Preventing Violent Extremism? The Difference Between CVE and PVE and Why it Matters"*, celebrada al CIDOB a Barcelona el 15 de maig. Recuperat de:

https://www.cidob.org/actividades/temas/seguridad/what_is_going_on_in_the_world_countering_or_preventing_violent_extremism_the_difference_between_cve_and_pve_and_why_it_matters

Lipovetsky, G. (2007). *La felicidad paradójica*. Ensayo sobre la sociedad del hiperconsumo. Barcelona: Anagrama.

McCauley, C. i Moskaleiko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*. 72 (3). 205-216.

Meirieu, P. (2018). *Educar després dels atemptats*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.

Moreras, J. (2015). [¿Por qué unos jóvenes se radicalizan y otros no?](#) *Nota internacional*. 123. Barcelona: CIDOB.

- Moreras, J. (2017). Contextos imaginados de la radicalización. *Afkar/Ideas*. 34-37.
- Morrillas, M. (2018). [El estado de las contranarrativas en España como medida de erosión del discurso extremista violento de etiología yihadista](#). Grupo GESI: Universidad de Granada.
- Moyano, S. (2010). *Educació social*. A Prats, E. (coord). Teoria de l'educació. Barcelona: FUOC.
- Muro, D. (2016). [Com és el procés de radicalització? Quatre visualitzacions de la socialització cap a un extremisme violent](#). *Nota internacional*. 163. Barcelona:CIDOB.
- Núñez, V. i Tizio, (2010). *El control social*. Models d'acció socioeducativa. Barcelona: FUOC.
- Núñez, V. (2017, 9 de juny). La educación social hoy: temas de una agenda futura. *Congreso internacional de intervención educativa*. Puebla:BUAP. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=WsRaYlrKf40>
- Orteu, X. (2011). *La inserció laboral*. A Formació i inserció laboral. Barcelona: FUOC.
- Pascual, J (2010). *La interculturalitat a les polítiques públiques escolars*. Educació Intercultural. Barcelona: FUOC.
- Planella, J. i Moyano. S. (2012). *Practicum III. Anàlisi de la pràctica educativa*. Barcelona: FUOC
- Scavino, D. (2018). *El sueño de los mártires. Meditaciones sobre una guerra actual*. Barcelona: Anagrama.
- Síndic de Greuges de Catalunya. (2017). [Prevenció de la radicalització i el terrorisme a Catalunya](#). Barcelona.
- Sófocles. (1981). *Tragédias*. Madrid: Gredos.
- Solé, J. (2016). *Crítica a la raó neoliberal. Prendre una decisió*. A Educació per a l'acció crítica. Barcelona: UOC.
- Solé, J. (2018). *Les principals problemàtiques de l'educació social*. Antropologia Pedagògica. Barcelona: FUOC
- Vargas, G. (2018). *Institucions i control*. Antropologia Pedagògica. Barcelona: FUOC.
- Zelmanovich, P. (2011). *El subjecte en la seva dimensió laboral*. A Formació i inserció laboral. Barcelona: FUOC.

MITJANS DE COMUNICACIÓ INSTITUCIONALS I GENERALISTES

ACN. (2018, 11 d'octubre). Els gihadistes de Ripoll, processats per terrorisme i fabricació d'explosius. *Diari de Girona*. Recuperat de: <https://www.diaridegirona.cat/comarques/2018/10/11/gihadistes-ripoll-processats-terrorisme-fabricacio/939779.html>

Alba, S. (2017, 24 d'agost). Salvar la vida también a los asesinos. *Cuarto Poder*. Recuperat de: <https://www.cuartopoder.es/ideas/opinion/2017/08/24/sistema-de-justicia-salvar-la-vida-tambien-a-los-asesinos/>

Bramon, D. (2016, 27 de setembre). "Yihad" y perversión del lenguaje. *El Periódico*. Recuperat de: <https://www.elperiodico.com/es/opinion/20070122/yihad-y-perversion-del-lenguaje-5420822>

CEST. (2018, 7 d'agost). Atentados del 17 de agosto: "Éste es el veneno que vamos a poner para los enemigos de Alá". *El País*. Recuperat de: https://elpais.com/politica/2018/08/06/actualidad/1533586094_489848.html?rel=str_articulo#1538160140583

Comissió d'investigació sobre els atemptats del 17 i 18 d'agost de 2017. (2019, 29 de gener). Sessió ordinària. Recuperat de: https://parlament.cat/web/canal-parlament/sequencia/videos/index.html?p_cp1=8299389&p_cp3=8299477

Del Arco, J. (2018, 17 de juliol). El nihilismo encarna las formas más modernas de terrorismo. *Tendencias 21*. Recuperat de: https://www.tendencias21.net/El-nihilismo-encarna-las-mas-modernas-formas-de-terrorismo_a44668.html

Douhaibi, A, i Almela, V. (2017, 29 novembre). El PRODERAI. Vigilancia a les aules. *La Directa.*, núm 443. Recuperat de: <https://directa.cat/app/uploads/2019/04/DIRECTA-443.pdf>

Entre els nostres. [enregistrament de vídeo] (2017, 17 de setembre). Teixidor, A., Llaurador, E., Segarra, S. i Díaz, V. Barcelona: TV3. Recuperat de: <http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/30-minuts/entre-els-nostres/video/5688813/>

Garcés, M. (2017, 22 setembre). Pregó de les Festes de la Mercè a Barcelona 2017. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=WnRoPBsGaNc>

Les sœurs, les femmes cachées du jihad. [enregistrament de vídeo] (2017, 2 de febrer). Paris: France 24. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=4gFU672rxSk>

Liñan, G. (2018, 14 d'agost). Ripoll i l'ombra de l'Imam. *El Nacional*. Recuperat de: https://www.elnacional.cat/ca/societat/imam-ripoll-attemptats-17-a_293118_102.html

Llull, R. (2017, 22 d'agost). Relat d'un malson a Ripoll. *Vilaweb*. Recuperat de: <https://www.vilaweb.cat/noticies/carta-des-de-ripoll/>

López-Bragados (2017). *Algunes anotacions sobre el PRODERAI*. Recuperat de: <http://gerardhorta.blogspot.com/2017/03/algunes-anotacions-sobre-el-proderai.html>

Moreras, J. (2015, 09 d'abril). La utopía salafista. *El Periodico*. Recuperat de: <https://www.elperiodico.com/es/opinion/20150408/la-utopia-salafista-4083935>

Muiño, L. (2017). La verdadera cara del odio. *Muy Interesante*. Recuperat de <https://fr.scribd.com/document/361909523/Odio-Muy-Interesante>

Parlament Hafida Oukabir a Acte per la pau a Ripoll. [enregistrament de vídeo] (2017, 26 d'agost). Notícies 324. Barcelona: TV3. Recuperat de: <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/noticies-324/lemotiu-dicurs-de-hafida-germana-dels-oukabir-a-ripoll/video/5684788/>

Redacció. (2018, 7 d'octubre). Un dels terroristes del 17-A confessa els atemptats que tenien planejats. *Catalunya Diari*. Recuperat de: <https://catalunyadiari.com/successos/houli-confessa-attemptats-planejats>

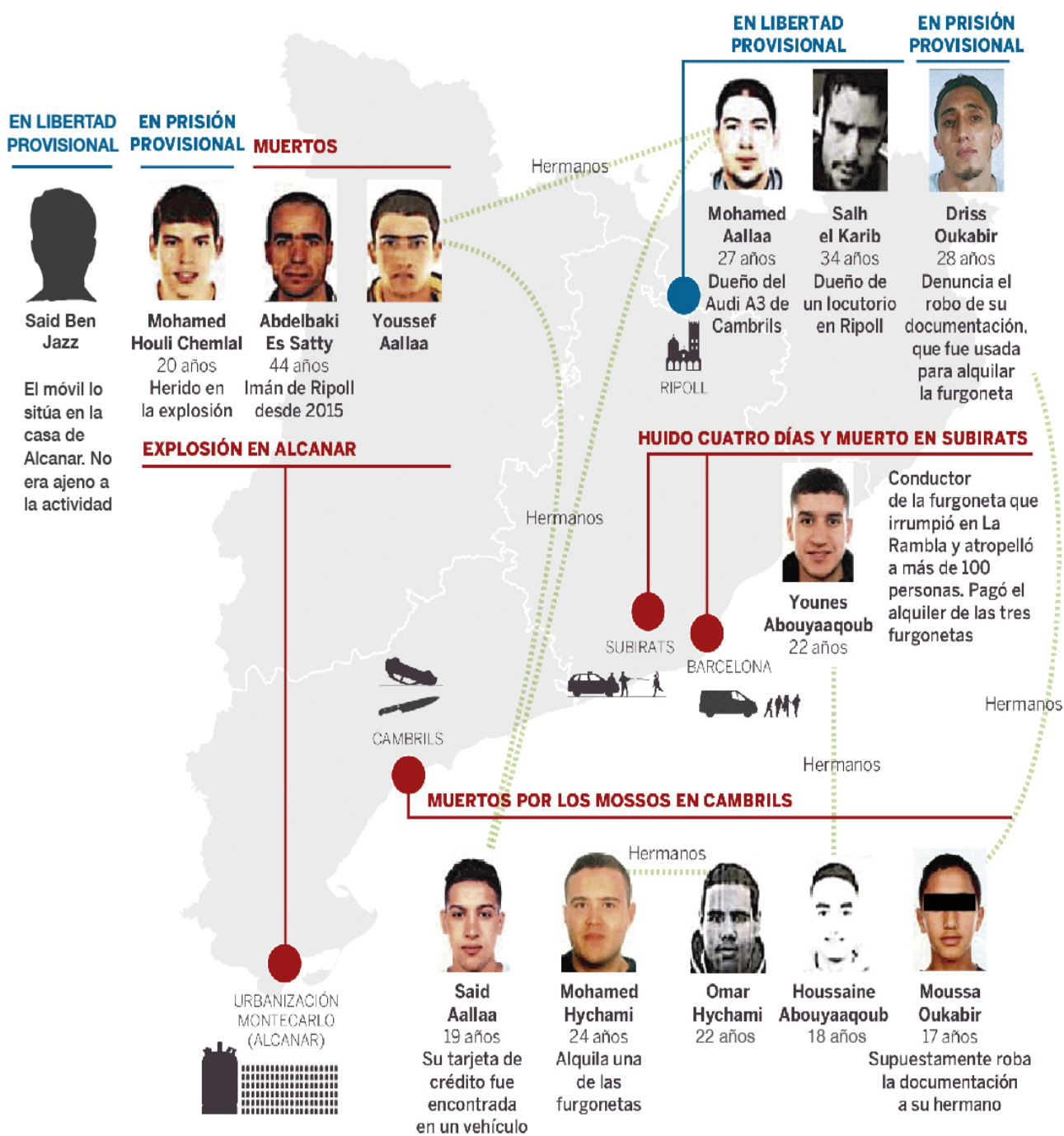
Ripoll per la pau, un pas endavant [enregistrament de vídeo] (2017, 26 d'agost). Notícies 324. Barcelona: TV3. Recuperat de: <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/noticies-324/lemotiu-dicurs-de-hafida-germana-dels-oukabir-a-ripoll/video/5684788/>

"S'ha d'atemptar a Europa": així radicalitzava Es-Satty quan era imam a Castelló. [enregistrament de vídeo] (2018, 23 d'octubre). Teixidor, A. Barcelona:TV3. Recuperat de: <https://www.ccma.cat/324/sha-datemptar-a-europa-aixi-radicalitzava-es-satty-quan-era-imam-a-castello/noticia/2882584/>

Soldevila, L. (2017, 03 setembre). La Catalunya post-17-A: els perquè del terror. *Crític*. Recuperat de: <https://www.elcritic.cat/reportatges/la-catalunya-post-17-a-els-perques-del-terror-10541>

ANNEX 1

Cèl·lula gihadista de Ripoll

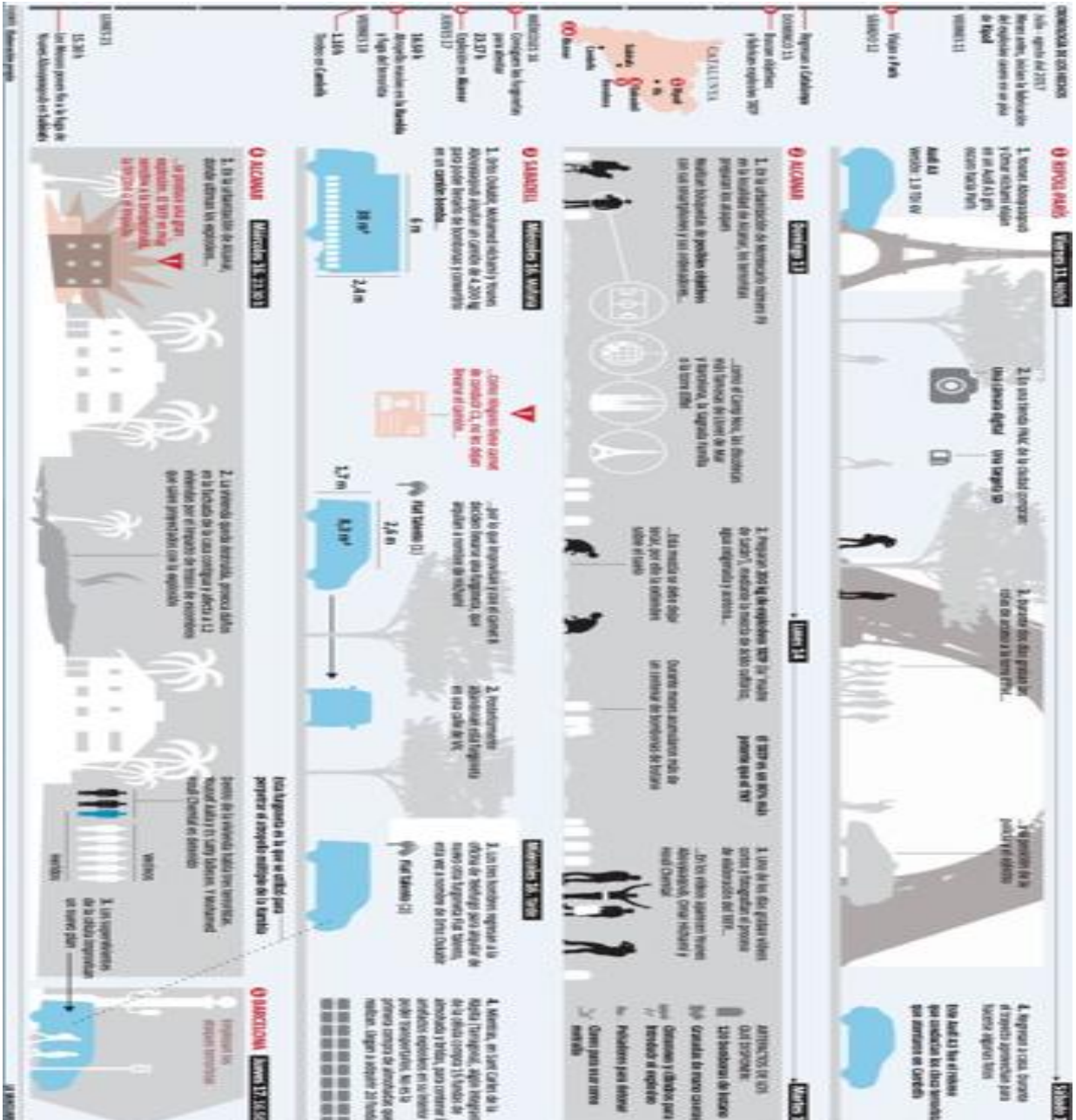

Fuente y fotografías: Lucha anti-terrorista. EL PAÍS

Font: El País (imatge modificada segons criteri de l'autora)

ANNEX 2

Cronologia dels atemptats de Barcelona (17-A) i Cambrils (18-A) de 2017

Font: Diari La Vanguardia, 07 de juliol de 2018

ANNEX 3

Narratives de captació.

Bouzar, D. i Rollie, C. (2017). ISIS Recruiting: it's not (just) Ideology. Recuperat de: <https://www.fpri.org/article/2017/09/isis-recruiting-not-just-ideological/>

<p>1. The Search for a Better World Narrative</p> <p>Once a recruiter has identified an individual who is disillusioned with society, the recruiters try to convince the target that he or she is building a new society in which equality, brotherhood, and solidarity truly reign. The recruits are pointed towards videos which show men and women of all origins sharing meals together and helping one another, of children in nurseries playing with toys, of sacks of rice being distributed to the poor, etc. The recruiters link this utopic society with a total submission to divine law.</p>	<p>2. The “Mother Teresa” Narrative</p> <p>When a recruiter has identified a young person who is planning a career in social work, nursing, medicine, or other occupations centered on helping people, the recruiter will leverage the recruit's desire to be societally useful to convince the target that he or she needs to go where the most good can be done. This genre of recruit will be pointed towards horrible—and real—videos of infants who were gassed in Syria by Assad, which provoke what James Jaspers calls “moral shock”^[5] in which the observer internalizes the suffering of the victims in the video; jihadism is presented as the only option to put an end to the suffering.</p>
<p>3. The Savior Narrative</p> <p>When the recruiter encounters someone who has recently experienced the loss of a loved one, he leverages the youth's desire to be reunited with that loved one. The videos in this case calm the youth's grief with a portrait of an enchanting paradise in heaven. A prediction that the end of the world is near is often associated with this narrative.</p>	<p>4. The Marriage Narrative</p> <p>“Finding a husband who will never abandon them” is the reason cited by girls recruited under this narrative once they have become radicalized. However, it is easy to perceive that these young women are both physically and psychologically vulnerable. More than 90% of these women have been victims of attempted or actual sexual abuse, but had never sought treatment or discussed it with anyone. A world in which the sexes are kept separate is presented as the ideal fix for the sexual perversity of men. Marriage to a genuine hero who is fighting to save the helpless victims of Assad further enhances the feeling of being protected as if by a noble knight.</p>

5. The “Lancelot” Narrative

This narrative targets young men who fantasize about being knights or similarly heroic historical characters. It has a specific video associated with it that utilizes music from “Pirates of the Caribbean.” These youths are attracted by the idea of a community of warrior-adventurers. They want to prove their courage, to learn what they are capable of, and to prove that they are men. There is often a theme of helping the oppressed and weak to rise up and take vengeance, and of restoring their dignity. The videos and discourse associated with this narrative focus on the sacrifice of self for History and Posterity that is necessary given the inaction of the international community against Assad. In listening to the subjects’ statements, we were left with the impression that unlike those attracted by the “Savior” narrative, targets who were attracted by this narrative were willing to die for their “new community” more than for their family. Many of these individuals had strived for a career in law enforcement or in the military; others were the children of military families.

6. The “Zeus” Narrative

“Imposing Sharia law on the entire world” is the specific engagement motivation most cited by subjects who were recruited under this narrative. Once they’ve entered CPDSI’s de-radicalization program, however, it became clear that most of these young people regularly engaged in very risky behavior (e.g. drugs, unprotected sex, high speed driving, etc.). In short, they act as if they were omnipotent—they test their limits. They do not submit to God’s will, but rather use the name of God to cause others to submit to them. Jihadist ideology provides them with a mechanism to do just this. Some of the videos associated with this narrative depict ISIS all but killing rebels, resuscitating them, and then actually killing them.

7. The Fortress Narrative

The name stems from an observation made by interviewing certain young male recruits who are propelled by sexual obsessions. These men can be hetero- or homosexual, as well as in some cases pedophilic. These obsessions seem to derail the youth, who is terrified of yielding to them. The reference to a fortress comes from interview statements in which the subjects indicated that in radical Islam they were looking to discover a better version of themselves, and specifically the hope that it would protect them from following through on these obsessions. This desire can be seen as a quest for purity, for saintliness, for containing their verboten sexual urges—of building a fortress around their bodies.

ANNEX 4

Relat d'un malson a Ripoll.

Carta de Raquel Llull al diari electrònic Vilaweb, 22 d'agost de 2017.

Vull explicar coses que no sortiran als diaris ni a la tele. Necessito cridar-ho als quatre vents, perquè el meu cor està molt trist, molt.

Mai no havia tingut un sentiment tan fort com aquest, perquè no és racional, no ve d'alguna cosa que veus que ha de passar o que forma part de la vida. Ve d'un altre lloc que no sóc capaç ni de descriure.

Aquests nens eren nens com tots. Com els meus fills, eren nens de Ripoll. Com aquell que pots veure jugar a la plaça, o el que tragina una motxilla enorme de llibres, el que et saluda i et deixar passar davant la cua del súper, el que es posa nerviós quan li somriu una noia.

Em fan mal les guspies que encenen l'odi a les xarxes, al carrer, al poble on visc, als diaris..., on es mostra la ignorància, la rancúnia, la indiferència, la falta de respecte cap el proïsme, els tòpics, les fronteres, el girar el cap cap a l'altre costat, el no saber posar-se a la pell de l'altre.

I això es repeteix segle darrere segle, any darrere any. Què fem malament? Hem d'aturar-ho, això. Hem de fer-hi alguna cosa. I jo que em pensava que ho feia bé, que hi havia contribuït amb el meu granet de sorra....

És cert que no ho havia viscut mai en primera persona i això ha fet que hagi canviat el punt de vista. I, a més, ara ho veig des de l'altre costat i estic destrossada.

Les coses que passen a la tele o a l'altra punta del món són coses que s'acaben diluint i oblidant, i no se sap mai què és cert o real. I acabava guanyant la ira, la ràbia i fins i tot acabem aclamant «l'ull per ull, dent per dent» per castigar aquests actes.

Ara tinc una sensació que s'escapa...

Em fa mal de veure el mosaic d'en Miró tacat de sang. Em fa mal de veure que és a la meva ciutat. Em fa mal de pensar que hauria pogut conèixer familiars a la Rambla, on he deixat més d'un parell de soles caminant-hi.

Em fa mal que hagin estat ells...

No puc contenir les llàgrimes. Més ben dit, no he pogut parar de plorar des del primer dia i sé que no podré deixar de plorar mai. Estic destrossada, trencada per dins.

Sé que aquests dies la balança i el suport es decanta cap a les víctimes, cap als fills perduts, les famílies destrossades, la ciutat de dol.

Però m'heu de permetre d'explicar-vos i ensenyar-vos l'altra cara de la moneda, la que no surt als diaris, la que no plora en públic, la que en silenci s'empassa les llàgrimes perquè sembla que sigui malvist plorar per ells.

M'heu de permetre dir-vos com eren ells, o almenys els nens que vaig conèixer jo. El meus pre-joves del Lokal. Se'm fa tan dur...

He treballat gairebé tota la vida –ara ja tinc quaranta-un any– en el món social, a peu de carrer, a les trinxeres, com diem nosaltres. Només d'aterrar a Ripoll, vaig començar a treballar amb un grup de joves, però hi havia nens gairebé de totes les edats, els uns tenien cura dels altres.

El més petit tenia uns vuit anys i venia sempre agafat de la mà del seu germà. Un germà educat, tímid, amable, bon estudiant, tranquil. A l'escola no es ficava mai en embolics. Un nen que sempre m'oferia bosses de blat de moro torrat o alguna laminadura que es comprava amb els pocs diners que tenia.

Hi havia dos germans que sempre es barallaven. El més gran es tornava vermell quan entrava aquella nena que li agradava, tot i que no li va arribar a dir mai res. No hi fallava mai, al Lokal, quan hi era ella.

Al cap d'un temps van arribar més joves del Nador. Molts van aprendre les primeres paraules i –per què no dir-ho– els primers insults en català entre raquetades de ping-pong. Jo també vaig aprendre'n alguns en la seva llengua.

I, és clar, després venien els germans, les noves generacions. Els entremaliats, els dels ulls vius i el somriure a la boca.

Tots anàvem creixent i passant etapes. Si vàrem patir a l'adolescència, mare meva!, entre grans, barbs, testosterona i somnis per complir. Encara recordo les llargues xerrades al despatx –'Raquel, he de parlar amb tu'...–, on fèiem les nostres tertúlies i parlàvem del futur.

Pilot, mestre, metge, col·laborador d'una ONG. Com s'ha pogut esvair, això? Què us ha passat? En quin moment...? Què fem perquè passin aquestes coses? Éreu tan joves, tan plens de vida. Teníeu tot una vida davant... i mil somnis per fer realitat.

Ja no us podré tornar a dir 'Que guapos que esteu!', o 'Ja festeges?', o 'Mare meva, com has crescut'. No podré veure els vostres fills, com veig els dels altres. No us podré abraçar... Em dol tant! No m'ho puc acabar de creure.

Això no ha de quedar en una historia més. Hem d'aprendre'n, hem de fer un món millor. Practicant amb l'exemple, educant en la no-violència, transmetent el no-odi, la igualtat. Educant a les escoles, als espais oberts, a les famílies, als nostres fills...

Em resten moltes coses a dins i moltes instantànies que no oblidaré mai.

Said, Moha, Moussa, Youssef, Omar... Younes... I ara Houssa... (és un malson: la llista cada vegada és més llarga).

Com pot ser, Younes...? Em tremolen els dits: no he vist mai ningú tan responsable com tu...

Els actes que heu comès no tenen explicació i no són lícits. La guerra, la ira, l'odi no treuen cap a res. Mai en nom de ningú. Ni per ningú. Ni déus, ni banderes, ni religió.

Només puc dir que tinc el cor trencat...